

Filozofski život

Predstavljanje projekta »Hrvatska znanstvena i filozofska baština«

Dana 18. rujna 2017. godine, u dvorani Knjižnice Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti održano je predstavljanje znanstvenoga projekta Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i Hrvatske zaklade za znanost, pod nazivom »Hrvatska znanstvena i filozofska baština: transferi i apropijacije znanja od srednjeg vijeka do dvadesetog stoljeća u europskom kontekstu«. Predstavljanje je otvorio voditelj projekta Željko Dugac te uvodne riječi prepustio akademiku Zvonku Kusiću, predsjedniku Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, koji je govor započeo mišlju o krucijalnosti povratka hrvatskih znanstvenika u domovinu, pritom kao primjer uzimajući voditelja projekta Željka Dugca te posljedoktoranda Vedrana Duančića. Naglasio je da je tema ovog projekta iznimno značajna i da pruža jedan novi pogled na znanost i način na koji se ona razvijala na ovim prostorima, od srednjeg vijeka do dvadesetog stoljeća, te na koji su način hrvatski značajni znanstvenici sudjelovali u razvoju svjetske znanosti. Zanimljivost koju primjećuje jest da smo do sad uobičajeno smatrali da su se znanstvene spoznaje širile iz velikih urbanih središta prema ostatku kontinenta, no kroz ovaj se projekt ukazuju momenti odašiljanja znanstvenih spoznaja i formiranja europske znanosti iz manjih sredina kao što je Hrvatska, a posebno zadovoljstvo mu pričinja činjenica da su pritom disciplinarno uključeni medicina, astronomija, fizika, filozofija i geografija. Tvrdi da će se kroz ovaj projekt na jedan novi način prezentirati uloga hrvatskih znanstvenika u formiranju i artikuliranju europske znanstvenosti. Pred kraj govora podcrtava ime Željka Dugca, uz nekoliko biografskih podataka glede njegove karijere znanstvenog savjetnika i profesora, te naglasak da je u sklopu velikih znanstvenih projekata boravio u New Yorku, Budimpešti, Ženevi, Londonu i Beču. Dugac je, navodi Kusić, u središtu znanstvenog interesa nosio socijalnu medicinu i javno zdravstvo, a u

istraživačkom meritumu nalazi se djelo Andriju Štampara.

Predstavljanje je nastavljeno obraćanjem akademika Vladimira Vretenara, uz zahvale Hrvatskom zavodu za znanost koji je financirao projekt, s naglaskom na činjenici da je navedeni zavod u posljednjih petnaest godina financirao više od 900 projekata s više od 300 milijuna kuna. Također, s oduševljenjem je napomenuo da broj projekata financiranih od strane zavoda proporcionalno raste iz godine u godinu, a oduševljava ga i što je zavod razvio kvalitetan model financiranja, uz sve veći broj projekata iz društvenih i humanističkih znanosti. Međutim, izrazio je zabrinutost glede sve manjeg ulaganja u društvene i humanističke znanosti u E.U., izuzev Bugarske i Rumunjske koje, tvrdi, uz Hrvatsku, predstavljaju rijetke blistave primjere ulaganja u navedeno područje znanosti. Govor okončava ukazivanjem na zabrinjavajuće podatke UNESCO-ovog istraživanja provedenog u 148 zemalja, prema kojima je Hrvatska na 137. mjestu u svijetu po kapacitetima za zadržavanje svojih znanstvenika, a na 141. mjestu po kapacitetima za privlačenje znanstvenika iz svijeta. Stoga predstavljani projekt smatra aktualnim i potrebnim upravo u današnje vrijeme.

Idući je za katedru stupio Željko Dugac, uz zahvale svim znanstvenicima koji su sudjelovali na pokretanju projekta, te radost zbog prisutstva cjelokupnog organizacijskog upravnog odbora projekta na predstavljanju. Nakon predstavljanja sviju znanstvenika prisutnih na projektu te kratkog kronološkog pregleda razvoja projekta, od ideje za prijavu do početka realizacije, napomenuo je da bi projekt trebao završiti 2021. godine. Napominje da je jedan od ciljeva projekta ponuditi kritičku analizu novih i dosad neobjavljenih izvora te razvijanje novih pogleda na neke od najutjecajnijih i najbitnijih primjera transfera i apropijacije znanstvenog znanja na hrvatskom prostoru od srednjeg vijeka, pa i u širem transnacionalnom kontekstu. Dugac ističe da je na razvoju projekta sudjelovao mladi znanstvenik Vedran Duančić koji je doktorat ostvario u

inozemstvu te se odlučio vratiti u domovinu. Nadalje, vezano uz telos projekta naveo je intenciju okupljanja znanstvenika koji se bave širokim područjem povijesti hrvatske znanosti – u rasponu od matematike, geografije, kemije i astrologije do jezika i medicine, od srednjeg vijeka do dvadesetog stoljeća, te se na taj način željelo pristupiti proučavanju širenja, prihvaćanja, modularanja i adaptacije znanstvenog znanja kroz povijest te naglasiti trans-holistički pristup osužeen neminovnim subspecijalizacijama pojedinih struka, a istodobno ukazati i na razvoj znanstvenih spoznaja iz manjih lokalnih sredina te njihovo širenje u veća središta europske misli.

Akademik Žarko Dadić svoj je govor započeo generalnim informacijama o dosadašnjim projektima Zavoda za povijest i filozofiju znanosti HAZU, čiji je voditelj, uz vlastita iskustva u vođenju raznih projekata. Napomenuo je da je vodio pregršt projekata u kojima su sudjelovali predstavnici raznih disciplina, no tvrdio je da je ovaj mnogo širi, posebice u odnosu na činjenicu da je uključena i povijest medicine. Veseli ga što su u projektu ujedinjene prirodne znanosti, filozofija znanosti i povijest medicine te se nada da će ovaj tim tijekom rada na ovom projektu u narednim godinama pridonijeti širini spoznaje historije hrvatske znanosti i polučiti vrijedne rezultate.

Marijana Borić s Odsjeka za povijest i prirodnih i matematičkih znanosti Zavoda za povijest HAZU te suradnica na projektu, nazočne je izvijestila o temama kojima će se baviti na projektu. Naime, jedna je posvećena Marinu Getaldiću – našem najvećem matematičaru i fizičaru s prijelaza iz šesnaestog u sedamnaesto stoljeće. Getaldićev je specifikum, navela je Borić, taj da se nije školovao izvan granica Hrvatske, nego je znanstveni zanat brusio u Dubrovniku gdje je i relizirao čitavo svoje djelo, u potpunosti izoliran od znanstvenih zbivanja koja su se odvijala u ostatku Europe. Borić navodi da je Getaldićev opus iznimno širok i plodonosan te će se njezino istraživanje kretati kroz tri faze: prvo će istraživati najranija djela, ona u kojima se dodiruje fizikalnih interesa te su ta djela najraniji primjer novovjekovnog pristupa istraživanju prirodnih znanosti, te se kroz njih Getaldić dodiruje postulata euklidske geometrije te dokazuje da nije samo sljedbenik Galileja nego i pronositelj razvoja novovjekovne znanosti. U drugoj fazi istraživanja Borić će se osvrnuti na uspješne matematičke restauracije koje su imale velikog odjeka u zapadnoj Europi u sedamnaestom i osamnaestom stoljeću. Dakle, ono što je stvarao u Dubrovniku, tvrdila je Borić, imalo je velikog odjeka kod engleskih i francuskih matematičara u njegovom stoljeću i kasnije. Da je sam Getaldić bio svjestan

vlastitih postignuća govori nam jedna zgodna rečenica koju je napisao u uvodu jedne od svojih restauracija: »Bez Apolonija Ilirskog ne bih uskrsnuo Apolonija petnaestog.«

Stavio se uz bok najvećim matematičarima, francuzu Françoisu Viëteu i velikom antičkom matematičaru Apoloniju petnaestom. Posljednju fazu Borićina istraživanja bit će u najvećem dijelu posvećena njegovom kapitalnom djelu *Matematička analiza i sinteza*, koji je prvi cjeloviti udžbenik kroz koji se razvijala nova algebarska analiza i simbolička algebra. Borić je naglasila važnost dotičnog djela, ukazujući na činjenicu da je ono dosljedno afirmiralo najdosljedniju matematiku svog doba – onu koja je dovela do velike konceptualne promjene – do pojma formule te do potpunog odvajanja matematičkih operacija od matematičkih objekata, te je dovela do reinterpretacije mnogih dotadašnjih rezultata – do toga da matematika prestaje biti statična, uz postupno razmatranje promjena promjenjivih veličina pomoću funkcijskih mreža. Rezultati navedenih istraživanja, navela je Borić, bit će objavljeni u nekoliko znanstvenih radova i monografiji posvećenoj Marinu Getaldiću. Druga tema kojom će se baviti u istraživačkom projektu odnosi se na temu posvećenu istraživanju astronomsko-astrološke baštine u Hrvata. Naime, u arhivu HAZU-a nalazi se jedan, do sada neobrađeni i neobjavljeni rukopis nastao u osamnaestom stoljeću, naslova *Knjige mnogo libre korisne u kih se nahajaju ainjak*, napisan od strane đakona Ivana Mavrovića 1773. godine na otoku Krku. Borić govori zaključuje zborom da astrološka tradicija u Hrvata seže još od srednjeg vijeka, pri čemu je astrologija bila prožeta Aristotelovom peripatetičkom filozofijom.

Govornički dio nastavio je Bojan Marotti s Odsjeka za filozofiju znanosti Zavoda za povijest i filozofiju, ukazujući na vlastiti istraživački doprinos projektu koji će biti vezan uz filozofiju Franje Markovića, pionira filozofije na Zagrebačkom sveučilištu, te koji je na zagrebačkom Mudroslovnom fakultetu pokrenuo Odsjek za filozofiju 1874. U arhivu HAZU-a, Marotti je pronašao oko pet tisuća stranica Markovićeve rukopisa različitog stupnja završenosti, što materijala spremnog za objavu, što bilježaka, a što završenih rasprava. Problematika koja ga intrigira jest ta da se Markovića uobičajeno percipiralo kao estetičara, međutim, napominje Marotti, Marković je napisao preko 820 stranica o logici, 170 stranica nauke o spoznaji, 444 stranica uvoda u filozofiju, 660 stranica psihologije te razne spise o povijesti filozofije i pedagogije, a sve navedeno leži neobrađeno te utoliko udaljeno od naše filozofske spoznaje o Markoviću. Stoga je cilj Marottijeva istraživanja

da se revidira naša spoznaja o Markovićevoj ostavštini te ukaže na činjenicu da je Marković možda i najveći hrvatski filozof u periodu stvaranja na hrvatskom jeziku. Također, planira objaviti Markovićeovu logiku, koja bi predstavljala dosad najopsežniju objavljenu logiku u Hrvatskoj, a drugi temeljni cilj koji si zadaje jest objaviti jednu strogo filozofsku monografiju o Markoviću, kroz koju bi se u potpunosti moralo revidirati njegovo mjesto u povijesti hrvatske filozofije.

Nadalje, istraživanje Vedrana Duančića, poslijedoktoranda i suradnika na projektu, usredotočeno je na razdoblje između 1945. i kraja 1960. godine – u kojem dolazi do naglog širenja i usložnjavanja znanstvenih struktura, ali i revalorizacije uloge znanosti u dostizanju modernosti u samoupravnom socijalizmu. Duančić napominje da u prvim poslijeratnim godinama prirodne tehničke znanosti u visokom obrazovanju, osim na deklarativnoj razini, nisu bile među prioritetima nove vlasti, a u novim desetljećima intenzivirani su neki novi, međusobno povezani procesi razvoja u znanosti – od osamostaljenja zagrebačkog Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, uspostave Instituta Ruđer Bošković, kao i niza drugih »development and research« instituta pri raznim proizvodnim pogonima, do lokalnog osmišljavanja i izvedbe laboratorijske opreme, ali i povećane mogućnosti pribavljanja unutar tehnoloških transfera, do sve izraženije potrebe industrije za visoko obrazovanim stručnjacima, pa do političkog naglašavanja važnosti prirodnih i tehničkih znanosti i njihovih ideoloških dimenzija. Oslanjajući se na diskurzivnu analizu arhivske građe znanstvenih i visokoškolskih ustanova, kao i republičkih i savezno-republičkih institucija vezanih uz znanost i visoko obrazovanje te diskurzivnu analizu objavljenih znanstvenih i, naglašava, popularno-znanstvenih djela, njegovo istraživanje prati višestruke promjene u znanstvenoj i političkoj strukturi praksi, proučavajući znanstveni prostor gdje se ukrštavaju ideološka pitanja, znanstvene politike, konkretna istraživanja te ekonomski i socijalni aspekti jugoslavenskoga ranga vrijednosti. Navedeno je doba, naglašava Duančić, obilježeno dualizmom u drugoj polovici 1940., kada je heterogenost polja bila vidljiva, s jedne strane kratkotrajnim, ali nezanemarivim pokušajima kopiranja unošenja elemenata socio-modela prirodnih i tehničkih znanosti, te s druge strane ograničenom te vrlo specifičnom i interesantnom interesu znanstvenika za taj pothvat. Tako, primjerice, prijevodi klasika marksističke filozofije znanosti te nekim od ideološki najosjetljivijih sovjetskih »znanja« iz djela od kraja 1940-ih, a objavljenih u krajnje osjetljivom periodu nakon razlaza Jugo-

slavije i Sovjetskog saveza, otvaraju pitanje tko prevodi, za koga i zašto, te tko i kako to čita? Dakle, u fokusu je pitanje recepcije u kontekstu generacijskih mijena u hrvatskoj i široj jugoslavenskoj zajednici, opstanka stare i pokušaja izgradnje novih znanstvenih habitusa te razvoja same znanstvene prakse. Tome su, kazivao je Duančić, uslijedili pokušaji artikulacije saniranja stare znanosti te usvajanja utilitarističkog konceptualnog aparata koji je mjerio koje su znanosti prikladne i neophodne za provođenje reformi 1960-ih godina. Govor zaključuje mislju da ovo, po mnogo čemu prometejsko doba hrvatske znanosti, nije bitno samo zbog kvantitativnog skoka u razvoju znanstvenih struktura, već u određivanju relevantnosnog odnosa između sovjetske znanosti i zapadnjačkih struktura.

Posljednja je za katedru stupila Branka Grbavac s Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU, također suradnica na projektu, govoreći o dijelu projekta u kojem sudjeluje s voditeljem Dugcem. Epoha kojom se bave jest razdoblje srednjeg vijeka koje je, tvrdi, u hrvatskoj historiografiji često puta zanemareno te mu se nepošteno atribuiraju pridjev »mračnik«, a dotični je vijek, naglašava, bio sve drugo nego mračan, o čemu svjedoče brojni srednjovjekovni sačuvani rukopisi pohranjeni u knjižnicama diljem Hrvatske, s misaonim fokusom na srednjovjekovnu medicinu. Ideja kojom bijahu vođeni autori projekta jest da se odmaknu od proučavanja devetnaestog i dvadesetog stoljeća u navedenoj oblasti, koja zaokuplja većinu historiografskih spisa. Također, naglasila je da u Hrvatskoj ne postoji ni jedan moderni uređeni znanstveni priručnik koji se bavi srednjovjekovnom medicinom. Nadalje, napominje da su se u istraživanju fokusirali na srednjovjekovni rukopis koji je pohranjen u našoj metropolitanskoj knjižnici, a radi se o rukopisu koji potječe iz trinaestog stoljeća – Aviceninom djelu *Cantica canticorum*. Rukopis se sastoji od 72 pergamentna lista, a s arapskog ga je u trinaestom stoljeću preveo ugledni liječnik iz Montpelliera Armen Campus Blasie, učenik čuvenog španjolskog liječnika i alkemičara Arnaldusa de Villa Nove. Grbavac je govor okončala nadom da ćemo se za četiri godine naći na ovom istom mjestu na predstavljanju rezultata istraživanja.

Ovo osebjuno i široko predstavljene hvale vrijednog projekta zaključio je voditelj projekta Željko Dugančić uz naznaku plana da se organizira cijeli niz tematskih predavanja, odnosno radionica na kojima bi pokušao formirati jednu radnu skupinu koja bi se bavila poviješću prirodnih i srodnih znanosti. Smatra da bi to bilo zgodno i zanimljivo za starije kolege koje imaju već nekih »utakmica u

svojim nogama«, međutim, smatra da će to biti iznimno korisno za mlade – za studente, doktorande i postdoktorande, dakle za osobe koje tek artikuliraju svoje znanstvene interese i koji bi na tom mjestu potencijalno mogli realizirati svoja početna istraživanja. Pa je tako okupljene pozvao da u siječnju 2018. nazoče prvom takvom okupljanju na kojemu će nekoliko kolega predstaviti svoj početna istraživanja iz povijesti psihijatrije.

Luka Janeš

7. međunarodni simpozij **Filozofija medija**

Sedmi po redu međunarodni interdisciplinarni simpozij *Filozofija medija* održan je na zagrebačkom Kaptolu u prostorijama »Tribine grada Zagreba«, 21. i 22. rujna 2017. godine, uz završno druženje predviđeno za sudionike i goste simpozija, održano 23. rujna 2017. godine u »Filozofskoj kući Xantippa«. Osim izlaganja, koja su raspoređena u dva dana ovog simpozija sačinjavala glavni dio simpozijuskog programa *Filozofije medija*, ovo izdanje simpozija sadržavalo je i poseban dodatak u vidu predstavljanja projekata kao što su »Medijsko praćenje filozofije«, »Mala filozofija«, »Filozofski café«, »Filozofska kuća« te dodjela godišnje nagrade nakladniku i prevoditelju koji su u proteklih godinu dana najviše napravili po pitanju prevodenja europske i svjetske filozofijske literature u Hrvatskoj, odnosno prevodenja hrvatske filozofske literature u svijetu. Glavni organizatori manifestacije bili su Centar za filozofiju medija i mediološka istraživanja (CFM), Hrvatsko filozofsko društvo – Sekcija za filozofiju medija, Sveučilište Sjever i Institut za medije JI Europe, a realizaciju simpozija pomoglo je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske. Na gustom rasporedu simpozija našlo se 69 izlaganja od ukupno 78 izlagača od kojih je 64 dolazilo iz Hrvatske, devet iz Srbije, te po jedan iz Ujedinjenog Kraljevstva, Sjedinjenih Američkih Država, Austrije, Bosne i Hercegovine te Slovenije. Ipak, potrebno je napomenuti kako neka od izlaganja najavljenih u programskoj knjižici nisu održana zbog spriječenosti izlagača u dolasku, što je rezultiralo manjim preinakama u izvedbi, u odnosu na inicijalni raspored skupa.

Simpozij je otvoren u jutarnjim satima u četvrtak 21. rujna 2017. godine, pozdravnim

riječima Seada Alića, predsjednika Programskog i Organizacijskog odbora, nakon čega je uslijedio prvi u nizu jednosatnih blokova izlaganja. Prvo izlaganje skupa, na temu »Zastarjelost istine?« održao je Lino Veljak (Hrvatska), problematizirajući status i standard istine i provjerljivosti onog istinitog u kontekstu »post-činjeničnog stanja« u masovnoj medijskoj svijesti. Sibila Petlevski (Hrvatska) održala je izlaganje na engleskom jeziku naslova »The Measure of 'Intimacy' in Politics: Ethics and Aesthetics of Infotainment«, analizirajući probleme javnog prikaza i dramtizacije politike u popularnoj kulturi. Jure Vujić (Hrvatska) održao je izlaganje naslova »Epistemološke matrice suvremene vizualne kulture, uvod u zapadno-skopiju« kojim je problematizirao zapadnjačku opsjednutost i ovisnost o vizualnom sadržaju. Uslijedilo je izlaganje predsjednika skupa, Seada Alića (Hrvatska), na temu »Književna analiza državnog (medijskog) terorizma u Orwellovom romanu 1984.«, koje je u skup unijelo ton oštre kritičke refleksije političke situacije modernog doba. Divna Vuksanović i Dragan Čalović (Srbija) tematizirali su nasilje u izlaganju »Filozofija medija: Da li je nasilje zabavno?«. Suzana Marjanić (Hrvatska) iznijela je izlaganje na temu »Mediji i/ili sveto trojstvo – trač, rat i teorije zavjere ili 'Na Zapadu ništa novo'« kao analizu strategija i alata prodaje medijskih sadržaja. Tanja Grmuša, Danijela Duž, Natalia Kozjak i Mirela Sijarić (Hrvatska) pripremile su izlaganje na temu »Utjecaj nasilnih medijskih sadržaja na televiziji na ponašanje djece: percepcija roditelja«, u kojem su prezentirana istraživanja intenziteta utjecaja različitih televizijskih sadržaja na razvoj djeteta, s naglaskom na posljedice izloženosti nasilnom sadržaju. Nina Ožgović (Hrvatska) svojim je izlaganjem »(Ne)vjerodostojnost medijske reprezentacije kulture: od političke manipulacije do strategije skandala« iznijela zapažanja na temelju istraživanja kako je selektivno i ideološki obojena te tržišno uvjetovana prezentacija kulturnih sadržaja u tiskanim medijima u doba tranzicije u Hrvatskoj utjecala na stvaranje novih modela i mehanizama predstavljanja kulturne proizvodnje. Ana Đurković (Srbija) iznijela je istraživanja uz temu »Javni servis između istine i laži«, a uz problem medijske pismenosti šire publike. Tanja Todorović (Srbija) iznijela je izlaganje na temu »Kritika ili afirmacija realnosti«, u kojem je govorila o mogućnostima i potrebama preoblikovanja stvarnosti posredstvom medijskih platformi. Slobodan Hadžić (Hrvatska) u izlaganju »Jezik medija – nekad i danas« tematizirao je efekte digitalne transformacije. Edita Hercigonja-Mikšić (Hrvatska) iznijela je interdisciplinarno izlaganje

»Jezični odrazi protuljudske zbilje« kojim je ukazivala na rječničke primjere i diskurse koji otkrivaju jezične, sociološke i antropološke dimenzije nasilne konstante ljudske prirode. Sead Muhamedagić (Hrvatska) u izlaganju »Slijepac u medijskom procijepu« autoironičnim tonom prezentirao je autentičnu medijsku svakodnevicu. Krešimir Purgar (Hrvatska) u izlaganju »(Ne)prikazivo i (ne)prikazano Julije Knifer, ikonoklazam i aporije slike« govorio je o snazi slike kao medija. Lidija Fištrek (Hrvatska) u izlaganju »Tijelo kao medij u digitalnoj umjetnosti« tematizirala je tijelo u posthumanom stanju. Damir Bralić (Hrvatska) iznio je izlaganje na temu »Medij u nestajanju – Simbolička funkcionalnost novca«, uz problematiku smisla i simbolike novca. Veljko Žvan (Hrvatska) izlagao je rad na temu »Knausgard i nova smrt simboličkog« u specifičnom djelu norveškog književnika čiji rada karakterizira problem rezignacije. Ksenija Vidmar Horvat (Slovenija) izložila je temu »Spol in revizionizem v postsocializmu: primer Slovenije«. Dijan Dijanić (Hrvatska) s izlaganjem na temu »Tranzijsko društvo Hrvatske poslije II. svjetskog rata i učvršćivanje novog poretka promatrano kroz rodnu perspektivu« prezentirala je vlastito istraživanje na temu podijeljenosti iz rodne perspektive. Rajka Švrljuga (Hrvatska) izložila je temu »Pravo na razlike«, tematizirala je pravo na jednakost među onima koji su različiti. Mario Gigović (Hrvatska) iznio je istraživanje na temu »Kreiranje imidža i upravljanje reputacijom kulturnih institucija na društvenim mrežama i internetu«. Manuela Vladić-Maštruko (Hrvatska) iznijela je rad naslovljen »Što nosim ispod kože u kojoj živim ili unutrašnja ljepota« kojim je prezentirala potrebe tjelesnih izmjena. Katerina Jovanović (Hrvatska) u temu »Tijelo kao medij i metafora u kontekstu umjetničkog performansa« iznosila je problematiku zazora koji se veže na tijelo i tjelesnost uz radove iz opusa hrvatske umjetnice Vlaste Delimar. Krešimir Katušić (Hrvatska) prezentirao je temu »'Intuitivna geometrija' kao ideja i princip formiranja kiparske instalacije 'Ples Života'« pri čemu je na primjeru autorskog djela ukazivao na kozmološke spone čovjeka i svijeta kao predmeta svoje spoznaje. Lovro Furjanić (Hrvatska) iznio je izlaganje »Što nam *Portal* može reći o znanstvenoj metodologiji?«, koristeći primjer računalne videoigre kao primjer suvremenog medija pri rješavanju problema koji izviru u kontekstu znanosti. Mirna Petak (Hrvatska) izlagala je na temu »Kanabis i ekocentizam«. Nikša Sviličić (Hrvatska) iznio je izlaganje »Znanstveno programiranje igranog filma – Studija semiotičko narativnih elemenata koji doprinose gledanosti filma« u

kojem je prezentirao alate, metode i mogućnosti stvaranja filma s unaprijed planiranim dosegima gledanosti. Helena Klakočar Vukšić (Hrvatska/Nizozemska) iznijela je rad pod naslovom »Andrija Mohorovičić BŠ – 72, rad u tijeku« koji je sadržavao biografske elemente dokumentiranja izbjegličke situacije iz prve ruke u obliku stripa; čime je zaključen prvi dan simpozija.

Drugi dan simpozija otvorio je Predrag Finci (Ujedinjeno Kraljevstvo) izlaganjem na temu »O prirodi medija« kojim je iznio medijsku ulogu uz aktualni problem »BREXITA«. Silva Kalčić (Hrvatska) održala je izlaganje na temu »Trauma i identitet u medijima, medijalizacija i konstrukt«, nakon kojeg je Ivan Beš (Hrvatska) izlagao na temu »Nihilizam medijske tehnosfere«. Bernard Špoljarić (Hrvatska) prezentirao je rad naslova »Domena virtualnog: analogon ili ekstenzija svekolikog bivstvovanja« u kojemu je ispitivao virtualnost kao način translacije bivstvovanja. Ivica Barać (Hrvatska) iznio je izlaganje »Dijalektika Gospodara i Sluge u medijskom okruženju: Kritički pregled odnosa medija i društva kroz povijest«. Fulvio Šuran (Hrvatska) izlagao je »Thaumazein, na izvoru filozofije i glazbe«, pobliže analizirajući ritmičke elemente i metriku antičke kulture. Uslijedio je blok izlaganja na temu filma, moderne tehnologije i digitalizacije, koje je otvorio Krunoslav Lučić (Hrvatska) s temom »Kognitivni temelji razumijevanja filmskoga stila«, nakon kojeg je Dorian Sabo izložio »Pravo i film«, izlaganje koje je priredio u suradnji s Josipom Berdicom (Hrvatska). Irena Maričić, Ivana Greguric i Silvija Londero (Hrvatska) bavili su se temom »Radio u doba digitalizacije i novih medija«, a za kraj bloka Lea Ladišić iznijela je rad koji je sastavila sa Silvijom Londero (Hrvatska) pod naslovom »Utjecaj moderne tehnologije na razvoj radijskog medija i promjene kod medijske publike«. Saša Marinović (Hrvatska) pokušao je povezati filozofiju medija s ekološkom filozofijom u izlaganju »Postoji li okoliš u filozofiji medija?«. Senad Nanić (Hrvatska) iznio je izlaganje na temu »Grad kao medij« kojim je promišljao civilizacijske zasade specifične gradske kulture kao temeljni medij društvenosti. Antonio Grgić (Hrvatska) iznio je »Život kao medij suvremene umjetnosti na primjeru performansa/instalacije Sjene srušenih spomenika«. Ivan Jarnjak (Hrvatska) izložio je zapažanje uz temu »Brecht, Benjamin – Refleksije o radiju, filmu i novim medijima: prosvjetiteljstvo za djecu (i odrasle)«. Aleksandra Brakus (Srbija) izlaganjem »Mediji i avangarda« analizirala je utjecaj avangarde na suvremenu umjetnost, kulturu i društvo. Vesna Ivezić (Hrvatska) bavila se temom »Pitanje je

tko proizvodi islamofobiju i zašto. Temeljne europske vrijednosti slobode, jednakosti i bratstva u svijetlu novih migracijskih kretanja«. Ivančica Slunjski (Hrvatska) iznijela je izlaganje na temu »Pitanje izravnosti i objektivnosti u percepcijskom realizmu« kojim je ispitivala tezu o neposrednosti percepcije, a posebno s gledišta direktnog realizma. Luka Janeš (Hrvatska) iznio je izlaganje »Medijska istinosna crvotočina« u kojem je tematizirao središnji element medijske komunikacije i opravdanost termina medij u korelaciji sa sustavima obraćanja i komunikacije. Ružica Čičak-Chand (Hrvatska) izlagala je rad naslova »Suvremeno značenje Buddhinog učenja kao puta oslobođenja«. Miroslav Mirković (Hrvatska) izlagao je rad na temu »Sprega lokalnih medija i politike te samoodrživost medija«, nakon koga je Iva Brčić (Hrvatska) izložila temu »Utjecaj medija na gledatelje od najranije do odrasle dobi«. Nenad Vertovšek (Hrvatska) govorio je uz temu »Jezik masmedija i stvarnost – filozofija jezika i uma Noama Chomskog«. Matija Mato Škerbić (Hrvatska) izlagao je rad na temu »Utjecaj medija u sportu – moralna perspektiva. Slučaj kolumni Marija Stanića«, nakon koga je uz temu sporta nastavio Nikola Mijatov, izlažući rad koji je priredio sa Sandrom Radenović (Srbija) na temu »(Zlo)upotreba fudbala: analiza izveštavanja medija o utakmicama Srbije i Hrvatske 2013. godine«.

Po završetku diskusija nastalih na temelju brojnih i bogatih izlaganja prethodna dva dana simpozija, Sead Alić službeno je zatvorio izlagački dio simpozija i polako uveo sudionike u dopunski sadržaj skupa. Time je završen cjelokupni program međunarodnog interdisciplinarnog simpozija *Filozofija medija* (2017.).

Bernard Špoljarić

Predavanje Predraga Čičovačkog **»Krizna europske etike«**

U organizaciji Hrvatskog filozofskog društva, Znanstvenog centra izvrsnosti za integrativnu bioetiku i Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu 22. rujna 2017. godine održano je gostujuće predavanje Predraga Čičovačkog pod nazivom »Krizna europske etike«.

Predrag Čičovački redovni je profesor na katoličkom i isusovačkom koledžu Holy Cross (Boston, SAD), a bio je gostujući profesor na

Sveučilištima u Njemačkoj (Freiburg), Rusiji (Moskva), Srbiji (Beograd), Luksemburgu te Indiji (Pondicherry). Autor je devet knjiga, a među posljednjim knjigama su mu: *Nonviolence as a Way of Life: History, Theory, Practice*, *Gandhi's Footprints* i *The Analysis of Wonder: An Introduction to the Philosophy of Nicolai Hartmann*. Priredio je osam knjiga te objavio više od stotinu stručnih i znanstvenih radova.

U svome predavanju Čičovački je naveo da europsku kulturu dijeli na dva dijela koja ovise o dvama različitim svjetonazorima: vrijeme prije Giordana Bruna – znanstvenika koji je pokušao spojiti staro i novo, znanost i teologiju, kada je kultura bila usmjerena prema prošlosti – te vrijeme poslije Giordana Bruna, kada se u europskoj kulturi počinje javljati misao da je čovjek onaj koji organizira svijet. Razvoj europske etike nije pravocrtna linija, nego val koji se penje i spušta. Takav se razvoj, prema Čičovačkom, može podijeliti na četiri povijesne epohe. Prva epoha, ili vrijeme buđenja i uspona, započinje s Homerom i traje do prihvaćanja kršćanstva kao državne religije. Središnje figure su Sokrat i Isus Krist koji su probudili duhovnost u ljudima i ukazali na drugačiji odnos prema svetome. Ovaj su period obilježili Sokratova nova interpretacija izvrsnosti: biti izvanredni kao ljudska bića i natjecati se sami sa sobom u tome, te Isusova evolucija odnosa prema neprijateljima i napredak od židovske praktične etike.

Druga epoha, doba dogmatizma, okarakterizirana je razvojem kršćanske teologije i njenim propadanjem na kraju Srednjeg vijeka. Najznačajniji su protagonisti ove epohe sv. Augustin i sv. Toma Akvinski koji uvode pojmove poput pravednoga rata i racionalne vjere. Nakon pada etike zbog dogmatizma dolazi nam treća epoha ili doba optimizma (utopizma). Od renesanse do romantizma pogled se usmjerava na budućnost i cilj postaje sreća svih ljudi. Ovaj period je i utopija jer se vjerovalo da se ljudskim naporima može doći do poboljšanja. Predstavnicima su Immanuel Kant, koji je pojam dobra zamijenio pojmom prava, i John Stuart Mill s idejom utilitarizma i fokusom na koncept želje (sreće). Doba pesimizma, kao četvrta epoha europske etike, okarakterizirana je porazom velikih *Europskih ideala* i širenjem subjektivizma, relativizma i dezorijentiranosti. Najznačajniji su protagonisti Friedrich Nietzsche sa svojom kritikom kulture (moraliteta i religije), konceptom volje za moći i doktrinom smrti Boga, te Jacques Derrida s dekonstrukcijom, poststrukturalizmom i filozofijom jezika. Zaključak je te epohe: čovjek je loš arhitekt svijeta (o tome nam svjedoči slika svijeta u 20. stoljeću).

Nakon depersonalizacije, mehaniciziranja i fragmentiranja humanizma, što nam slijedi? Profesor Čičovački iznio je tri temeljna problema europske etike s kojima se valja suočiti te reverzibilnim procesom uzdignuti europsku etiku. Prvi je problem danas zanemarijevanje zbilje, tj. odvajanje od stvarnoga svijeta i okrenutost prema subjektivitetu. Drugi je problem nepoštivanje ideala, tj. njihov nestanak, a treći je problem uništavanje osobnosti ljudskih bića, tj. mehaniciziranje svih aspekata ljudskog života. Većom odgovornošću te usmjerenošću na stvarnost i korijene možemo iznjedrili čvrste ideale. Etički je život spajanje onoga što nas čini međusobno jednakima s onime što nas čini posebnima. Svako ljudsko biće mora biti tretirano kao ljudsko biće i svatko od nas mora shvatiti koja su mu vlastita ograničenja i darovi, kaže profesor Čičovački tvrdeći da je to ključ novoga uspona europske etike.

U raspravi je naglasak bio na ulozi i odgovornosti učitelja i profesora u razvoju mladih individua i u oblikovanju društva, kao i o idealima koji danas nisu objektivni i dovoljno čvrsti te su svedeni na ukus. Raspravljalo se i o manjkavosti demokracije kao poretka u kojemu je moguće izglasati ideale nedostojne čovječanstva. Zaključak rasprave bio je da je današnja demokracija postala politički sustav koji sprječava pametne ljude u sudjelovanju (potrebna je stranka, novac...), a uz demokraciju kao kolektivni fenomen pojavljuje se izmanipuliranost religije i ideologija kao manipulirana zbilja.

Klara Barišić

26. Dani Frane Petrića

Od 24. do 30. rujna 2017. godine u Cresu održana je 26. međunarodna znanstveno-kulturna manifestacija *Dani Frane Petrića* u organizaciji Hrvatskog filozofskog društva te u suradnji s ustanovama Grada Cresa. Manifestacija je održana pod pokroviteljstvom predsjednice Republike Hrvatske Kolinde Grabar-Kitarović, Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske te Primorsko-goranske županije, a obuhvaćala je međunarodni simpozij s glavnom temom »Filozofija i ekonomija« (od 24. do 27. rujna), međunarodni simpozij sa stalnom temom »Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu« (od 27. do 30. rujna) te projekt popularizacije znanosti »5. znanstveni inkubator: trening za znanstvena

istraživanja« (od 28. do 30. rujna). Ukupno je na 26. *Danima Frane Petrića* sudjelovalo stotinjak znanstvenika i srednjoškolskih učenika iz jedanaest zemalja (Bosna i Hercegovina, Bugarska, Finska, Hrvatska, Kanada, Kosovo, Njemačka, Sjedinjene Američke Države, Slovenija, Srbija, Velika Britanija). Ovaj se prikaz odnosi na gore navedene simpozije, dakle »Filozofija i ekonomija« te »Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu«.

Kako je to zapisao Tomislav Krznar u uvodu programske knjižice, simpozij »Filozofija i ekonomija« bio je baziran na tome da se pri filozofskom tumačenju svijeta i ljudskog života »odnos ekonomije i filozofije nameće kao (...) višeslojno intrigantna i obvezujuća tema za promišljanje«. Kao jedan od ciljeva problematizacije odnosa filozofije i ekonomije u sklopu simpozija istaknuo je namjeru pojačavanja dijaloga i suradnje filozofa, ekonomista i drugih stručnjaka.

Radni dio simpozija otpočeo je u ponedjeljak, 25. rujna dvama plenarnim predavanjima na engleskom jeziku. Prvo je održao Predrag Čičovački (SAD) pod naslovom »Economy and Values«, u kojem je tematizirao »promjenjive odnose u toku ekonomije, politike i moralnih vrijednosti«. Pritom je zaključio da nakon pada Berlinskog zida ekonomija ima nedvojbenu primat u ljudskom životu te je predložio promjene odnosa među političkim, ekonomskim i moralnim vrijednostima, koji smatra trenutno neuravnoteženim i nezdravim. Drugo plenarno predavanje »The Conditions of Critical Knowledge on Capitalism or the Conflict Between Economy and Philosophy« održao je Alpar Lošonc (Srbija). Namjera mu je bila prikazati preduvjete znanja o kapitalizmu, pri čemu je pošao od hegelovske i marksovske tradicije te njima pripadnoj suradnji »između ekonomskog i političko-ekonomskog znanja«.

Plenarnim su predavanjima uslijedile tri paralelne sesije izlaganja, jedna na njemačkom i engleskom te dvije na hrvatskom jeziku. Sesiju na engleskom i njemačkom jeziku otvorio je Gottfried Küenzlen (Njemačka) izlaganjem »Geist des Kapitalismus, Entzauberung der Welt und stahlhartes Gehäuse. Max Weber als Diagnostiker der Moderne«. U izlaganju je razmatrao »Weberovu tezu« i općenito utjecaj Maxa Webera kao dijagnostičara zapadnjačko-sekularne moderne. Potom je nastupila Iris Tićac (Hrvatska) s izlaganjem pod naslovom »Ist eine humane Ökonomie möglich?«. Tićac je, slijedeći misao Juliana Nida-Rümelina, problematizirala uvjete mogućnosti humane ekonomije, a polazeći od stajališta da »etičku dimenziju valja promatrati kao sastavnicu ekonomske prakse«. Sesiju je zaključio Hrvoje Jurić (Hrvatska) izlaganjem

»Bioethics and Biocapitalism«, u kojem je tematizirao destruktivni karakter neoliberalnog kapitalizma ne samo na socijalno-politički život, nego i na život u biološkom smislu, što je obrazložio kroz pojam »biokapitalizma«. Prva od dvije paralelne sesije na hrvatskom jeziku započela je izlaganjem Ivane Knežić (Hrvatska) naslovljenim »Čovjek kao temeljna vrijednost rada«. Knežić se u izlaganju bavila pitanjem rada kao osnove ekonomije, ukazujući na temeljnu vrijednost i svrhu rada »u ljudskoj osobi kao subjektu rada«. Nakon nje, izlaganje »Aktualnost Marxovih teza iz *Ekonomskofilozofskih rukopisa* u nastavi filozofije i sociologije u srednjoj školi« održala je Marija Lamot (Hrvatska). Analizirajući odnos obrazovanja i ekonomije danas, Lamot je ustvrdila da bi se aktualizacijom Marxovih teza, među ostalim, kod učenika mogao potaknuti kritički stav »spram društvenih indoktrinacija i ekonomskih predznaka određenih zahtjeva obrazovanja«. Ova je sesija zaključena izlaganjem Mislava Uzunića (Hrvatska) pod naslovom »Osnovna obilježja pristupa analitičkog marksizma ekonomiji«, u kojem je prikazao obilježja, metode i procjenu uspjeha analitičkog marksizma u »novom i boljem« viđenju ekonomije. Drugu paralelnu sesiju na hrvatskom jeziku otvorio je Boško Pešić (Hrvatska) izlaganjem »Kultura, ekonomija, ideologija iz Adornove perspektive«. U izlaganju je razmatrao koncept kulturne industrije, pri čemu je napomenuo da je njezina moć ujedno i ekonomska moć s obzirom na, primjerice, »prisilno svodenje misli na profit«, što pak dovodi do ukidanja slobode. Zatim je izlaganje pod naslovom »O vezanosti ekonomije i mase kod Jaspersa« održao Damir Sekulić (Hrvatska), pri čemu je iz perspektive Jaspersa prikazao današnju dominaciju ekonomskog znanja koja proizlazi iz međuovisnosti mase i tehnike; ukazao je na to da Jaspers u naravi mase vidi totalitarističke odrednice kojima smisao ljudskog opstanka biva sveden na ono ekonomsko, čime se ukida svaka individualnost. Sesiju je zaključio Matko Meštrović izlaganjem »Ontološka kriza u tumačenju Roberta Kurza«, u kojem se bavio Kurzovom teorijom odnosa između materije i oblika društvene reprodukcije. Meštrović je istaknuo da »logiku kapitalizma« u konačnici određuje proturječje između proizvodnih snaga i odnosa proizvodnje kad »definicija ovih potonjih ne ostaje izvan robnih odnosa vrijednosti«.

Nakon stanke došlo je vrijeme za tri nove paralelne sesije, jednu na engleskom i hrvatskom te dvije na hrvatskom jeziku, a od kojih se svaka sastojala od dva skupa izlagača. Prvu je od te tri popodnevne sesije otvorio Djordje Popović (SAD) izlaganjem pod naslovom

»Making the World Philosophical Again«. Razmatrajući shvaćanje stvarnosti iz perspektive ekonomije i filozofije, namjera mu je prema vlastitom navodu bila ukazati na to »da se u rukama nedovršenog filozofskog projekta nalaze ključevi svijeta slobodnog od ekonomske eksploatacije«. Sljedeće izlaganje, naslovljeno »The Distortion of Value. The Economy and Ethical Reductionism«, održao je Michael George (Kanada). George je upozorio na to da reduciranje ljudske egzistencije na ekonomski potencijal negativno utječe na »spособnost ljudi da prepoznaju nužne i konstitutivne vrijednosti koje bi omogućile svim osobama da donose promišljene i smislene odluke o svojim životima«. Nakon njega, red je došao na Isufa Berishu (Kosovo), čije je izlaganje glasilo »Identity as Optimal Economizing of Relations with the Other(s)«. Izlaganje je temeljio na pojmu identiteta socijalnog subjekta ili entiteta, koji je razlagao polazeći od teorije »racionalnog, ekonomičnog organiziranja društvenog entiteta za odnose s drugim(a)«. Zatim je izlaganje »Constructive Methods in Economics« održao Arto Mutanen (Finska), u kojem se bavio razlikama među različitim vrstama konstruktivnih pristupa, a pri čemu je naglasak stavio na (u ekonomiji mahom korištene) matematičke metode. Drugi set prve od tri paralelne popodnevne sesije – koji se, za razliku od prvoga, sastojao od izlaganja na hrvatskom jeziku – otvorili su Petar Filipić i Nenad Starc (Hrvatska) izlaganjem »Filozofija, ekonomija, globalizacija – teze o paradigmatškoj nedovršenosti«, u kojem su razmatrali općenito kompleksnost odnosa ekonomije i filozofije, ali i to kako se ista ispostavlja u suvremenom svijetu. Tome je uslijedilo izlaganje »Prilozi kritici međunarodne ekonomije« Stijepe Letunića (Hrvatska), koji je iz perspektive Hegela među ostalim ponudio kritiku čovjeka kao »bića upotrebne vrijednosti s iluzijom slobode u okolnostima robovanja«, pri čemu je naglasio današnju dominaciju tržišta nad oblicima parlamentarne vlade. Sljedeće izlaganje održao je Mislav Kukoč (Hrvatska) pod naslovom »Prilog kritici političke ekonomije globalizacije«. Kukoč je tematizirao Marxovu teoriju neminovnog sloma kapitalizma i izgradnje komunizma, zaključivši da je povijesni ishod po tom pitanju suprotan Marxovim prognozama, ali i da slom komunizma nipošto nije doveo do »sretnog kraja povijesti«. Posljednje izlaganje u ovoj sesiji imao je Luka Matić (Srbija), a bilo je naslovljeno »Nikos Pulancas u jugoslavenskom *sweatshopu*«. Oslanjajući se na uvide marksističkog filozofa politike Nikosa Pulancasa, Matić je pokušao objasniti neuspjeh liberalne demokracije i kapitalističke ekonomije slobodnog tržišta u ispunjavanju obećanja libe-

ralističko-nacionalističkog tranzicijskog programa. Druga je paralelna sesija otpočela izlaganjem Aleksandra Racza i Slavka Antolića (Hrvatska) pod naslovom »Što uistinu znači 'eko' u nazivu projekta 'Eco Golf Resort Matalda' na otoku Cresu – ekološki, ekonomski ili ekocidni?«. Tematizirajući općenito odnos ekonomije i ekologije te koncept održivog razvoja, u izlaganju su se konkretno posvetili analizi mogućih negativnih ekoloških posljedica projekta »Eco Golf Resort Matalda«. Sljedeće izlaganje, naslovljeno »Živjeti, najprije. Oštrenje kritike suvremenih ekonomskih modela u primjeni kroz metodološku platformu integrativne bioetike«, održali su Lidija Knorr i Luka Perušić (Hrvatska). U izlaganju su iznijeli kritiku neoliberalističke tradicije, a posebno u smislu poticaja na akumulaciju »u svrhu profitabilnosti«, koji se prema njihovu sudu odnosi na cijeli biotički sustav, a kao svojevrstu platformu za analizu ponudili su pluriperspektivistički model. Prvi set ove sesije zatvorila je Marija Selak (Hrvatska) izlaganjem »Život kao vlasništvo«, u kojem je na dvije razine iznijela problematiku mogućnosti ljudskog života kao komercijalnog vlasništva, polazeći pritom od biopolitičkog pristupa i približe analizirajući eko-industriju. Drugi set otvorili su Aleksej Kišjuhas i Dušan Marinković (Srbija) izlaganjem »Proizvodnja sreće ili manufaktura otuđenja? Ekonomija kontrole emocija u postracionalnom dobu«. U izlaganju su analizirali otuđenje ljudi od proizvoda (emocionalnog) rada, ukazali na utjecaj tehnika emocionalnog rada na individualnu emocionalnu otupljenost te pokušali potvrditi hipotezu da filozofske rasprave o potrebi za racionalnom kontrolom emocija kulminiraju u postindustrijskoj uslužnoj ekonomiji. Potom je izlaganje »BDP i dokolica. Gospodarski razvoj i ljudski napredak« održao Nenad Malović (Hrvatska), u kojem se bavio odnosom gospodarske i duhovne komponente razvoja, pri čemu se kao temeljno pokazalo pitanje napretka, tj. što ustvari znači ljudski napredak. Nakon njega, izlaganje su imali Divna Vuksanović i Dragan Čalović (Srbija) naslovljeno »Filozofija zabave«. Oni tu tematizirali odnos suvremene filozofije i estetike prema ekonomski zasnovanom fenomenu svijeta zabave, ukazujući na različite suvremene perspektive shvaćanja tzv. industrije zabave. Posljednje je izlaganje u ovoj sesiji održala Martina Žeželj (Hrvatska) pod naslovom »Ekonomija žudnje«. Žeželj je problematizirala Lacanovo određenje žudnje u smislu ustrojavanja potrošačkog društva razvijenog kapitalizma, pri čemu je zaključak bio taj da je kapitalistička ekonomija utemeljena u »metonimijskoj prirodi žudnje te intersubjektivnosti žudnje«. Prvo je

izlaganje u trećoj paralelnoj popodnevnoj sesiji imao Lino Veljak (Hrvatska) pod naslovom »O nužnosti jedinstva praktičke filozofije«, u kojem je polazeći od Aristotelove podjele praktičke filozofije analizirao suvremeni odnos etike, politike i ekonomije. Pritom je istaknuo da se tek uspostavljanjem jedinstva svih triju dimenzija praktičke filozofije »otvara prostor nadmašivanja besplodnih pokušaja uvođenja moralnosti u ekonomiju i politiku«. Sljedeće je izlaganje »Protekcionizam ili slobodna trgovina. Aktualnost *Zatvorene trgovačke države* Johanna Gottlieba Fichtea« održala Aneli Dragojević Mijatović (Hrvatska), u kojem se bavila pitanjem političkog odnosa globalnog kapitalizma i ekonomskog nacionalizma. Zatim je nastupio Marko Vučetić (Hrvatska) s izlaganjem »Teresa Forcades i ekonomija državnog terorizma«. Vučetićeva je namjera bila ukazati na antidemokratske tendencije tzv. društva dvije trećine koje pogoduju fenomenu »otete demokracije i državnog terorizma«. Prvi set izlaganja u ovoj sesiji zatvorio je Draženko Tomić (Hrvatska) izlaganjem »Ekonomija u filozofskoj misli Kvirina Vasilja (1917.–2006.)«. Tomić je analizirao Vasiljevo određenje ekonomije kao »proizvođenja materijalnih dobara«, u kojem je smislu istaknuo stav da je čovjek nesvodiv na ekonomsko (materijalno) biće. Drugi set ove sesije, ujedno i posljednji prvoga radnog dana simpozija, otvorila je Melita Jerolimov (Hrvatska) izlaganjem »Filozofsko savjetovanje u organizacijama«, u kojem se bavila prirodom suvremenog upravljanja ljudskim resursima, konkretno analizirajući recentnu praksu »filozofskog savjetovanja« kao integralnog dijela jedne drugačije paradigme bavljenja ljudskim potencijalima. Njezinu je izlaganju uslijedilo ono pod naslovom »Transparentnost poslovanja u vodnom sektoru«, koje je imao Krešimir Veble (Hrvatska). Njegova je namjera bila izložiti potrebu za većom transparentnošću poslovanja komunalnih poduzeća, a naglasak je stavio na politiku cijena i pristupačnosti vode svim građanima. Posljednje izlaganje 25. rujna, naslovljeno »Industrija kućnih ljubimaca«, održali su Damir Žubičić i Saša Zavrtnik (Hrvatska). U izlaganju su analizirali ulogu kućnih ljubimaca u životu ljudi, usmjerujući se na pitanje prava životinja iz perspektive ekonomskog gledišta. Prvi je radni dan simpozija zaključen predstavljanjem recentnih izdanja: Goran Sunajko (ur.), *Rat i mir*; Tomislav Krznar (ur.), *Filozofija je djelo. Približavanje misli španjolskog filozofa Joséa Ortege y Gasset*; Predrag Finci, *Korist filozofije i Elektronička špilja*; Stijepo Letunić, *Bijeda filozofije razvoja*; Alpar Lošonc i Vladimir Gvozden, *Anatomija robe. Ogleđi iz kritike političke ekonomije*; Jacques Génère-

ux, *Jacques Génèreux objašnjava ekonomiju svima*; Michael Heinrich, *Uvod u Marxovu kritiku političke ekonomije*. Predstavljajući su bili Matija Mato Škerbić, Marija Selak, Hrvoje Jurić, Lino Veljak te Ivan Bekavac Basić.

Izlaganja u utorak, 26. rujna, drugog radnog dana simpozija, bila su raspoređena u tri paralelne sesije, dvije na engleskom i hrvatskom te jednu na hrvatskom jeziku. Prvu od dvije sesije na engleskom i hrvatskom jeziku otvorio je Ivan Platovnjak (Slovenija) izlaganjem »Spirituality in Economics«, u kojem je razmatrao uzroke ekonomske nestabilnosti. Platovnjak se usmjerio na obrazlaganje svoje tvrdnje da obezvjeđivanje duhovnih pitanja u ekonomiji može biti važan uzrok ekonomske krize. Sljedeće je izlaganje održala Ivana Buljan (Hrvatska) pod naslovom »The Economic Thought of Classical Chinese Thinker Shang Yang«. Buljan je tematizirala temeljne postavke ekonomske misli kineskog državnika i filozofa Shang Yanga, pritom se fokusirajući se na utjecaj socijalno-političke filozofije na njegovu ekonomsku teoriju. Prvi set ove sesije zaključio je Marko Kos (Hrvatska) izlaganjem naslovljenim »Misunderstandings: A Westerner's Notion of the Tao«, u kojem je razmatrao »nesvodivost pojmova iz metafizike i ekonomije u knjizi *Tao Te Ching* na pojmove prisutne u 'zapadnjačkoj' tradiciji« te ukazao na problem primata zapadnjačke metafizike i logike u izgradnji ekonomije kao discipline koja se bavi pitanjima životnog svijeta. Drugi set otpočeo je izlaganjem Ivana Bekavca Basića (Hrvatska) pod naslovom »Je li ljudsko biće *homo oeconomicus*? Granice racionalnosti i društvena priroda ekonomskih ponašanja«. U izlaganju je problematizirao teze o prirodi čovjeka Jacquesa Génèreuxa, kao i autora koje ovaj tumači. Sljedeći na redu bio je Dražen Koški (Hrvatska) s izlaganjem »Postoji li *homo oeconomicus*?«. On se bavio prirodom *homo oeconomicusa* te je pokušao odgovoriti na pitanje kako taj model, koji je fikcija, može biti osnova otkrivanja zakonitosti objektivne stvarnosti kroz znanstveno istraživanje. Ovaj je set zaključen izlaganjem Davora Mancea i Nenada Smokrovića »Korupcija i njezina funkcionalna uloga u zemljama tranzicije«, u kojem su se bavili »konzekvencionalističkom« analizom korupcije. Treći set izlaganja otvorio je Berislav Čović (Hrvatska) izlaganjem »Gospodarstvo iz odgovornosti – jedan filozofsko-kritički pristup«. Namjera mu je bila ukazati na porast neodgovornog ponašanja u svjetskom gospodarstvu, pri čemu je naglasak stavio na ulogu kvalitetnog obrazovanja i potrebu uspostavljanja odgovornog tržišnog gospodarstva. Zatim je nastupio Mile Marinčić s izlaganjem »Hrvatska između socijalizma i (neo)kapi-

talizma – kojim putem krenuti?«. On se bavio analizom društvenog uređenja i gospodarstvenog modela u Jugoslaviji nakon Drugog svjetskog rata i u Hrvatskoj nakon raspada Jugoslavije. Ova je sesija zaključena izlaganjem Ivica Kelama (Hrvatska) naslovljenim »Ima li mjesta za etiku u međunarodnim trgovinskim ugovorima poput CETA-e i TTIP-a?«. Kelam je istaknuo da se pri sklapanju međunarodnih trgovinskih sporazuma uvažavaju isključivo ekonomski interesi te je ukazao da kod istih »nema mjesta za etička načela i demokratsku proceduru«. Drugu sesiju na engleskom i hrvatskom otvorila je Iva Brčić (Hrvatska) izlaganjem »Effects of Marketing on Potential Buyer's Thinking and Behaviour from Childhood to Adulthood«, u kojem je prikazala tehnike u oglašavanju te utjecaj reklama na ponašanje i razmišljanje djece i odraslih. Potom je izlaganje »Neuro-marketing« održala Julija Erhardt (Hrvatska). Razmatrajući neuromarketing, postavila je pitanje o tome kada i kako bi društvo trebalo intervenirati i regulirati korištenje neuroznosti u svrhu marketinga. Sljedeći je set otpočeo izlaganjem Eve Bahovec (Slovenija) pod naslovom »Is Gender a Useful Category of Marxist Analysis?«, u kojem se usredotočila na analizu »proizvodnje stvari« i »proizvodnje ljudi«, povezujući Engelsonu i suvremenu feminističku teoriju. Zaključila je da su 'spol' i 'rod' korisne kategorije u marksističkoj analizi. Potom su izlaganje »Rodna 'transformacija' odgoja ili odgojna 'transformacija' roda? Upiti o nekim ekonomskim strukturama društva« održali Ana Maskalan i Tomislav Krznar (Hrvatska). Oni su se bavili posebice posljedicama praksi unutar obrazovnog sustava koje pogoduju izgradnji rodnih predrasuda, a koje su dovođenje u pitanje ekonomske dobrobiti muškaraca i žena te onog razvoja djeteta koji ga treba učiniti »snažnim akterom društvene transformacije«. Nakon njih, izlaganje je imala Ksenija Vuković (Hrvatska) pod naslovom »Poduzetnički maskulinitet i feminitet. Reprezentacije poduzetnika u glem-bajevskoj trilogiji«, u kojem je razmatrala poduzetništvo kao maskulinu aktivnost. Cilj joj je bila (povijesna) analiza stvaranja značenja poduzetnika i poduzetništva. Treći i posljednji set u ovoj sesiji otvoren je izlaganjem Luke Janeša i Bernarda Špoljarića (Hrvatska) naslovljenim »Tržišna cijena bitka. Ekonanija«, u kojem im je namjera bila razotkriti aporetičnost ekonomskog metafizičkog »doma« (*oikos*) koji prema njima »predstavlja i dominantnu strujevnost odnošenja članova civilizacije«. Tome je uslijedilo izlaganje Tina Horvatinovića i Nore Mustać (Hrvatska) pod naslovom »Aspekti religije u kontekstu ekonomskog razvoja«. Uzevši kao podlogu za

istraživanje doktorsku disertaciju Mije Mirkovića, bavili su se utjecajem religije na ekonomski razvoj zemlje. Sesiju je zaključio Danijel Tolvajčić (Hrvatska) izlaganjem »Kršćanska tradicija i ekonomija«. Njegov je cilj bio skicirati povijesni pregled nekih ključnih »ekonomskih« tema u zapadnoj kršćanskoj misaonoj baštini, pa je tako, primjerice, govorio o Augustinu, Akvinskom, Reformaciji, Lutheru i Calvinu, ali i o navedenoj tematici iz perspektive suvremenog doba. Treća sesija 26. rujna, ona predviđena isključivo za izlaganja na hrvatskom jeziku, otpočela je izlaganjem »Ekonomska misao u djelima islamskih filozofa u srednjem vijeku« koje su održali Đuro Benić i Marija Benić Penava (Hrvatska), a u kojem su analizirali dopinose ekonomskoj misli srednjovjekovnih islamskih filozofa Al-Farabija, Al-Gazalija i Ibn Halduna. Nakon njih, izlaganje je održao Borislav Dadić (Hrvatska) pod naslovom »Neke ekonomske teme u filozofiji Tome Akvinskoga«. Polazeći od određenih ekonomskih tema u filozofskoj misli Tome Akvinskoga, Dadić je istaknuo potrebu za stvaranjem »jedne slobodne ekonomije za slobodnu ljudsku osobu«. Potom je izlaganje »Filozofske zasade ekonomskog života trgovca u Kotruljevićevu spisu o umijeću trgovanja« imao Demian Papo (Hrvatska). Papo je izložio Kotruljevićevo učenje o trgovčevu ekonomskom životu naglasivši pritom da je dubrovačkom renesansnom misliocu ud presudne važnosti u tom smislu bila upravo filozofija. Drugi set u ovoj sesiji započeo je izlaganjem Matije Mate Škerbića (Hrvatska) pod naslovom »Ekonomska etika sporta ili kako spasiti sport od tržišne ekonomije?«, u kojem se bavio dominacijom tržišne ekonomije u kontekstu sporta, pri čemu je naglasio da je ona zajedno s komodifikacijom sporta »glavna (...) prijetnja integritetu suvremenog sporta, posebice u moralnom smislu«. Red je zatim došao na izlaganje »Akte-mreža teorija: jedan alternativni pristup razumijevanju tržišta« Edina Tabaka i Damira Kukića (Bosna i Hercegovina). Ostavljajući postrance dominantne ekonomske teorije i njihove kritičare, Tabak i Kukić predstavili su *akte-mreža teoriju* kao alternativni pristup razumijevanju tržišta, naime pristup prema kojem se tržište ne može samoregulirati niti ga država može regulirati. Posljednje izlaganje u ovom setu imao je Vladimir Gvozden (Srbija) naslovljeno »Interaktivna robna petlja«. Izlaganje je posvetio specifičnom razmatranju koncepta »efekta petlje« Iana Hackinga, pokušavši pritom prikazati međusobno isprepletene dimenzije i aktere »robne petlje«. Treći set otvorio je Igor Čatić (Hrvatska) izlaganjem »Ekonomičnost kiber-fizičkih sustava«. Polazeći od razlike

kiber-fizičkog i informacijskog sustava, Čatić je razmatrao tzv. četvrtu industrijsku revoluciju, koja se odnosi isključivo na kibernetičko-fizičke sustave, a kojih je osnova postojeće temeljnih proizvodnih funkcija. Sljedeće izlaganje naslovljeno »Harmonizacija indirektnih poreza u Europskoj uniji« održali su Mario Jašić i Mirela Čokić-Džinić (Bosna i Hercegovina). Namjera im je bila obraditi povijesni razvoj, pravnu i ekonomsku osnovu stečevine EU te pravno-etičke i ekonomske probleme s kojima se susretala EU prilikom harmonizacije indirektnih poreza. Posljednje izlaganje drugog radnog dana simpozija održao je Sead Alić (Hrvatska) pod naslovom »Terorizam ekonomije i totalitarizam neslobode«, u kojem je htio ispitati može li se u današnje vrijeme govoriti o 'legalnom' i 'nelegalnom' terorizmu, postavljajući ključno pitanje »je li filozofija ostala iza svjetske pozornice upravo zato što je podilazila onoj vrsti mišljenja koje je gradilo totalitarizam neslobode?«. Navečer je održano i predstavljanje projekta »Etična banka«, u kojem su sudjelovali Goran Jeras i Hrvoje Jurić kao voditelj.

Treći radni dan simpozija, 27. rujna, otvorili su Lino Veljak (»Aktualnost *Kapitala*«), Stjepo Letunić (»Prilozi Marxovoj dijalektici«), Alpar Lošonc (»*Kapital* kao polje istraživanja u odnosu na (kritičku) subjektivnost«) i Goran Sunajko (»U Marxovoj zamci: građansko društvo kao Pandorina kutija«) izlaganjima u sklopu okruglog stola »Aktualnost Marxove misli – povodom 150 godina od objavljivanja *Kapitala*«. Red je potom došao na tri završne sesije na hrvatskom jeziku. Prvu je otvorio Predrag Finci (Ujedinjeno Kraljevstvo) izlaganjem »O bazi i nadgradnji. Kritički pristup«, u kojem se bavio odnosom baze i nadgradnje, tj. pitanjem međuzavisnosti materijalnog bogatstva i umjetničke produkcije, pri čemu je središnje pitanje glasilo: »U kojoj mjeri 'ekonomska baza' određuje našu 'nadgradnju'?«. Zatim je nastupila Vani Roščić (Hrvatska) s izlaganjem »Loš ukus i ekonomija«. Roščić se usmjerila na analizu lošeg ukusa i kiča u filozofiji Gilla Dorflesa, pri čemu je povezala ekonomiju s nastajanjem lošeg ukusa mahom ovisnog o nametnutim težnjama potrošača. Sljedeće je izlaganje »Dječje glazbeno stvaralaštvo – stvaralački i antikomercijalni aspekti« održala Blaženka Bačlija Sušić (Hrvatska), a cilj joj je bio ukazati na značaj provođenja glazbeno-stvaralačkih aktivnosti od djetetove rane i predškolske dobi. U izlaganju je naglasila važnost samog glazbeno-stvaralačkog procesa neovisno o bilo kakvom komercijalnom aspektu. Sesiju su zatvorile Marijana Županić Benić i Antonija Balić-Šimrak (Hrvatska) izlaganjem naslovljenim »Značaj istraživanja u umjetničkom području

i promišljanja o stvaralačkom procesu za pojedince i društvo«. Namjera je njihova izlaganja bila steći uvid u dominantne metodologije istraživanja u umjetničkom području koje su umjetnici koristili u pisanju doktorata. Prvo izlaganje druge sesije imala je Maja Poljak (Hrvatska) pod naslovom »Utjecaj ekonomije na obrazovanje«. Problematizirajući općenito odnos ekonomije i obrazovanja, u izlaganju je otvorila pitanje korisnosti materijalno neisplativog humanističkog obrazovanja. Nakon nje, izlaganje naslovljeno »Sveučilište između logike profita i slobodnog traganja za istinom« održao je Željko Vučković (Srbija), u kojem se bavio pitanjem komercijalizacije visokog školstva i neoliberalne redukcije sveučilišne misije. Potom je red došao na Ivanu Zagorac (Hrvatska) i njezino izlaganje pod naslovom »Uloga države u humboldtovskom modelu sveučilišta«. Zagorac je tematizirala odnos države i sveučilišta, s naglaskom na prikaz njegova idealnog modela iz perspektive njemačkih filozofa 18. i 19. stoljeća. Posljednje izlaganje sesije održala je Silvia Rogošić (Hrvatska) pod naslovom »Smanjuje li socijalni kapital utjecaj socio-ekonomskog statusa na obrazovni uspjeh? Usporedba studenata nastavnih i odgojiteljskih studija«. Polazeći od Colemanova teorijskog okvira, Rogošić je usporedila dva istraživanja vezanosti socio-ekonomskog statusa i socijalnog kapitala koji je pojedincu dostupan te njegova uspjeha tijekom studija. Treću sesiju trećeg radnog dana simpozija otvorila je Katja Bakija (Hrvatska) izlaganjem »Dubrovnik kao grad Marina Držića«, u kojem je predstavila Dubrovnik kao grad snažne ekonomije utemeljene na kulturnom turizmu i bogatoj baštini. Nakon nje nastupio je Milan Medić (Hrvatska) izlaganjem pod naslovom »Društveni izazovi u primjeni metodologije lokalnog razvoja vođenog od strane zajednice (*community led local development*) u Hrvatskoj«. Namjera mu je bila prikazati društvene izazove u primjeni mjere LEADER-CLLD u Hrvatskoj od 2007. do danas, a posebice »osvijetliti društvene, etičke i ekonomske izazove koji nastaju u provedbi tog dijela Programa ruralnog razvoja«. Simpozij je što se tiče radnog dijela zaključen plenarnim izlaganjem Dragomira Sundaća (Hrvatska) pod naslovom »Where Did the Philosophy of Economy Disappear?«. Sundać je naglasio da je tzv. *bolonjski oblik* studiranja doveo do nestanka filozofije ekonomije u obrazovanju ekonomista te da su ekonomski filozofi danas potrebni jer »samo oni mogu riješiti novonastale probleme u gospodarstvu«. Na samom kraju održana je završna rasprava i zatvaranje simpozija.

Kao što doznajemo iz uvodne studije koju je napisao Bruno Ćurko, »glavna je zadaća me-

đunarodnog simpozija 'Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu' poticati proučavanje, izlagati rezultate istraživanja i promovirati objavljivanje djela iz područja cjelokupne povijesti hrvatske filozofije od prvih početaka do danas.« Ove godine simpozij je bio razdijeljen na tri tematska skupa, i to »S Petrićem u žarištu«, »Faust Vrančić – povodom 400. obljetnice smrti« i »Hrvatska filozofija u prošlosti i sadašnjosti«.

Radni dio simpozija pozdravnim riječima otvorili su Bruno Ćurko i Željka Metesi Deronjić u četvrtak, 28. rujna. Prvi je na redu bio tematski skup »Faust Vrančić – povodom 400. obljetnice smrti«, a uvodno predavanje »*Machinationes nostrae* Fausta Vrančića« imao je Ivica Martinović (Dubrovnik). Martinović je u predavanju ukazao na trostruku važnost teksta »*Machinationes nostrae*«, koji sadržava katalog Vrančićevih vlastitih izuma. Navedeni je skup sadržavao jednu sesiju izlaganja, koju je otvorio Tomislav Petković (Zagreb) izlaganjem naslovljenim »Znanstveno-politehničko nasljeđe Vrančićevih *Machinae novae* u FER-u Sveučilišta u Zagrebu«. U njemu je htio ukazati na »zanemarene i/ili potisnute komponente u Vrančićevu nasljeđu, kao prilog hrvatskom traganju za najboljim školskim modelom obrazovanja mladih generacija s tehničko-izumiteljskom komponentom u tom modelu«. Zatim je izlaganje »Faust Vrančić – hrvatski filozof prakse« održao Luka Janeš (Zagreb). Janeš je iz perspektive Vrančića kao filozofa prakse prikazao temelje njegova misaonog stvaralaštva, koje se prostire od jezikoslovlja, logike i etike, pa sve do estetike arhitekture i patentiranja izuma. Sesiju je zatvorio Marin Martinić Jerčić (Zagreb) izlaganjem naslovljenim »Vrančićeva djela u digitalnim knjižnicama«. U izlaganju je htio utvrditi zastupljenost Vrančićevih djela tiskanih od 1551. do 1617. godine, ali i nakon tog razdoblja, pri čemu se posebno usmjerio na pretraživanje digitalnih knjižnica.

Prvu sesiju drugog tematskog skupa simpozija »Hrvatska filozofija u prošlosti i sadašnjosti« otvorila je Mihaela Girardi-Karšulin (Zagreb) izlaganjem »Peripatetička astrologija: Raguseius i Frkić«, u kojem je prikazala Raguseiusov i Frkićev pokušaj da znanost o nebu održe u okviru aristotelizma. Sljedeće izlaganje pod naslovom »Pavao Skalić i Juraj Dubrovčanin o magiji« imala je Vanja Flegar (Zagreb). Flegar je analizirala razlike i sličnosti u djelima u kojima su Pavao Skalić i Juraj Dubrovčanin tematizirali magiju. Sesija je zaključena izlaganjem Snježane Paušek-Baždar (Zagreb) naslovljenim »Paracelsusovi sljedbenici u Hrvatskoj«. Polazeći od razlikovanja prve i druge generacije paracelsusovaca, za koje je navela da nisu u potpunosti preuzimali

Paracelsusove poglede, Paušek-Baždar se u izlaganju posvetila prikazu djelovanja jednog predstavnika prve (Ivan Bratti) i druge generacije (Ivan Leopold Payer) u Hrvatskoj. Uz to, prvoga radnog dana simpozija, dakle 28. rujna, održano je i javno predavanje pod naslovom »Kako mozak odlučuje?«, koje je održala Julija Erhardt (Zagreb). U njemu se osvrnula na funkcioniranje mozga, utjecaj osjećaja na donošenje odluka i način proučavanja navedenoga. Njezinu predavanju uslijedila je radionica »Igra definiranja: što je turizam i čemu služi?« koju je održao Bruno Ćurko, a cilj koje je bilo obrazlaganje turizma, njegove svrhe, (ne)održivosti, utjecaja na kulturu itd. Dan je zaključen predstavljanjem sljedećih recentnih publikacija: Snježana Paušek-Baždar, *Hrvatski alkemičari tijekom stoljeća*; Davor Balić, *Etički nauk Marka Marulića*; Josip Ćirić, *Defragmentacije*. U predstavljanju su sudjelovali Pavo Barišić, Demian Papo, Erna Banić-Pajnić i Bruno Ćurko.

Treći tematski skup »S Petrićem u žarištu« održan je u petak, 29. rujna u prijepodnevnim satima, a sastojao se od četiri izlaganja unutar jedne sesije. Najprije je nastupio Luka Perušić (Zagreb) s izlaganjem »Otvoreno područje i fenomenologija svjetlosti: razumijevanje metodološkog smisla integrativne bioetike na temeljima Platonova, Petrićeva i Heideggerova mišljenja«. U izlaganju se iz perspektive integrativne bioetike bavio analizom metafore svjetla, pritom se pozivajući na Platona, Petrića i Heideggera. Nakon njega, izlaganje »Problem materije u filozofiji Frane Petrića (Franciscus Patricius)« održala je Erna Banić-Pajnić (Zagreb). Banić-Pajnić se posvetila razmatranju veze između dvaju Petrićevih tumačenja problema materije u *Peripatetičkim raspravama* i *Novoj sveopćoj filozofiji*, s obzirom da su ta dva djela nastala »u različitim fazama njegova filozofiranja, pisana s različitim polazišta i različitim intencijama«. Treće je izlaganje u ovom tematskom skupu imala Željka Metesi Deronjić (Zagreb) pod naslovom »Deset Petrićevih pisama Oraziju Ariostu«, u kojem je prikazala deset pisama koje je Petrić uputio Oraziju Ariostu u razdoblju od svibnja 1592. do svibnja 1593. godine, a u kojima se, kako je navela izlagačica, pokazuju prijateljsstvo i poštovanje između Petrića i Orazia, ali i neki detalji iz života Torquata Tassa. Četvrto i posljednje izlaganje u ovom tematskom skupu održao je Davor Balić (Osijek) pod naslovom »Krlježine spoznaje i prosudbe o Petriću i njegovim djelima«, u kojem je ukazao na Krlježine tekstove u kojima se spominje Petrić i pobrojao Krlježine stavove o tom hrvatskom renesansnom filozofu.

Istoga dana uslijedila su izlaganja koja su pripala cjelini gore navedenog tematskog skupa

»Hrvatska filozofija u prošlosti i sadašnjosti«. Prvo od njih održao je Bruno Ćurko (Split) pod naslovom »Zastupljenost hrvatskih mislilaca u Inventarnoj knjizi Knjižnice samostana sv. Frane u Zadru (I. dio)«. Uz općenitu analizu građe Knjižnice samostana sv. Frane, Ćurko je kao jedan od ciljeva rada postavio provjeru autentičnosti djela u Knjižnici za koja se tvrdi da im je autor Benedikt Benković. Zatim su izlaganje naslovljeno »Zastupljenost filozofskih disciplina u Krležinim *Baladama Petrice Kerempuha*« imali Davor Balić (Osijek) i Renata Džaja (Đakovo). U izlaganju su ukazali na zastupljenost filozofskih disciplina – primjerice logike, socijalne filozofije i filozofije politike – u *Baladama*. Potom su nastupili Josip Ćirić i Maja Jadrešin (Zadar) izlaganjem »Enciklopedijska (ne)vidljivost hrvatskih filozofa«, u kojem su izložili rezultate istraživanja o vidljivosti hrvatskih filozofa u specijaliziranim tercijarnim publikacijama, pri čemu su istaknuli »minornu zastupljenost, jer osim Frane Petrića i Ruđera Boškovića nijedan drugi hrvatski filozof nema svoju natuknicu u uredničkim izdanjima«. Sljedeće izlaganje imao je Demian Papo (Osijek) pod naslovom »Kotruljevićeve spoznaje o uzrocima, obilježjima i ulozi vjetrova u trećoj knjizi spisa o plovidbi«. Papo je iznio Kotruljevićevo učenje o vjetrovima iz treće knjige njegova spisa o plovidbi (*De navigatione*). Dan je zaključen izlaganjem Ivana Koleva (Sofija) naslovljenim »Renaissance Philosophy and the Origin of Anthropology«, u kojem je obrazložio nastanak filozofske antropologije pod utjecajem spisa *De anima* i tumačiteljske tradicije.

Posljednji dan simpozija, dakle 30. rujna, održana su četiri izlaganja. Sesiju je otvorio Pavo Barišić (Zagreb) izlaganjem pod naslovom »Povratak prirodi – Rousseauov utjecaj na Antu Starčevića«. Barišićeva je namjera bila prikazati idejnu srodnost Rousseaua i Starčevića, posebice analizirajući Rousseauovu operu *Le devin du village* i Starčeviću dramu *Selski prorok*. Nakon njega, izlaganje je imala Ivana Zagorac (Zagreb) pod naslovom »Vuk-Pavlovićevi osvrtni na filozofiju Maxa Schelera«, u kojem je prikazala niz Vuk-Pavlovićevih prosudbi Schelerove filozofije. Sljedeće izlaganje »Formalno-sadržajna obilježja logike u raspravi 'Istina' Adolfa Vebera Tkalčevića« održao je Hrvoje Potlimbrzović (Osijek). U izlaganju je nastojao prikazati elemente formalne i sadržajne logike u raspravi »Istina« Adolfa Vebera Tkalčevića, pri čemu je zaključio da se Vebera Tkalčevića »može smatrati hrvatskim logičarom koji je zastupao formalno-sadržajnu koncepciju logike«. Završno izlaganje sesije naslovljeno »Pojam slobode u etici Milana Kangrge« imala je Anita

Lunić (Split), a u njemu je kritički prikazala Kangrgino razumijevanje pojma slobode. Konačno, uslijedila je završna rasprava te su se izlagачima zahvalili i simpozij zatvorili Bruno Ćurko i Željka Metesi Deronjić.

Ovogađišnji je simpozij »Filozofija i ekonomija« privukao izlagače sa raznolikim znanstvenim interesima i obuhvatio zaista širok spektar pristupa naslovnoj temi. Raznovrsnim izlaganjima i plodonosnim raspravama tijekom simpozija ispunjen je cilj intenziviranja dijaloga stručnjaka iz različitih znanstvenih polja, u ovom smislu primarno filozofa i ekonomista. Ekonomija kao neizostavan dio života koji, primjerice, snažnim razvitkom tehnike i ubrzanim promjenama na društvenom planu biva sve kompleksniji zasluđuje temeljitu i obuhvatnu problematizaciju navlastitu upravo za filozofiju. Dakle, odnos ekonomije i filozofije ispostavlja se kao neupitno važna tema suvremenosti, što je u konačnici svoju potvrdu dobilo i u ovogodišnjem simpoziju.

Simpozij »Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu« još je jednom pokazao da u Hrvatskoj postoji interes za istraživanje hrvatske filozofske baštine. Iz same tematike izlaganja moguće je zaključiti da je ispunjena gore istaknuta glavna zadaća simpozija, koja se odnosi na proučavanje, predstavljanje rezultata istraživanja i objavljivanje djela iz povijesti hrvatske filozofije.

Damir Sekulić

Predavanje Hrvoja Vančika **»Povijest i filozofija znanosti«**

Predavanje Hrvoja Vančika pod naslovom »Povijest i filozofija znanosti« održano je u Varaždinu 25. listopada 2017. godine u Palači Herzer u sklopu ciklusa tribina »Srijeda u Muzeju«. Organizatori predavanja bili su Varaždinski filozofski krug i Gradski muzej Varaždin. Ovim predavanjem ujedno je i nastavljena dobra suradnja Varaždinskog filozofskog kruga i Hrvoja Vančika jer je 5. listopada u knjižnici Prve gimnazije Varaždin održano i predstavljanje njegove knjige pod naslovom »12 predavanja iz filozofije kemije«. Valja naglasiti da je knjiga ujedno i službeni udžbenik Sveučilišta u Zagrebu.

Ove godine u sklopu Hrvatskog filozofskog društva ponovo je pokrenut Varaždinski filozofski krug. Krug je osnovan 1993. godine te je aktivno djelovao do 1995. godine. Ponomnom pokretanju Kruga priključili su se i

ostali veći gradovi u varaždinskoj županiji, kao i grad Čakovec iz susjedne Međimurske županije. Zajednički rad pokazao se uspješnim i plodonosnim, a Krug se, osim svojih uobičajenih djelatnosti, uključio i u rad na unapređenju srednjoškolske nastave filozofije, logike i etike. U protekloj godini Krug je tako organizirao razna događanja kao što su predavanja, predstavljanja knjiga, Filozofski café te radionice za učenike srednjih škola. Uz organizaciju raznih događanja Krug je dobio podršku zavoda za znanstveni rad u Varaždinu u sklopu HAZU-a te sklopio suradnju s Gradskim muzejom Varaždin. Suradnja Varaždinskog filozofskog kruga i Gradskog muzeja započeta je upravo predavanjem Hrvoja Vančika.

Hrvoj Vančik doktor je kemije i redovni profesor u trajnom zvanju na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Trenutačno je predstojnik Zavoda za organsku kemiju pri istom fakultetu, član Senata Sveučilišta u Zagrebu te voditelj više međunarodnih projekata. Autor je više desetaka znanstvenih radova u najvažnijim svjetskim časopisima, gdje djeluje i kao član uredništva i recenzent. Njegove knjige na engleskom objavljuje jedan od najuglednijih svjetskih znanstvenih izdavača Springer, a autor je i niza sveučilišnih udžbenika i skripti na hrvatskom jeziku. Premda se u svom znanstvenom radu bavi prvenstveno organskom kemijom, intenzivno ga zanima i područje filozofije znanosti te je na istom fakultetu utemeljio kolegij »Povijest i filozofija kemije«.

Na početku svog predavanja, Vančik je u kratkim crtama prikazao odnos filozofije i znanosti te je na temelju toga iznio osnovne stavove pojedinih učenja koja su utjecala na kasniji razvoj novovjeke znanosti. Tim osnovnim postavkama nastojao je prikazati kretanje znanstvenih ideja, ali i pokazati u kojoj mjeri se povijesni razvoj znanosti još i danas vrlo često pogrešno shvaća. Upravo ta nerazdvojiva sveza filozofije i znanosti očitovala se u filozofiji starih Grka, napose u Aristotelovoj filozofiji. Iako se tadašnje shvaćanje znanosti uvelike razlikuje od današnjeg, upravo su učenja filozofa iz tog ranog razdoblja znanosti doprinijela uspostavljanju znanosti kakvu imamo danas. Primjerice, nauk o elementima i njihovim svojstvima (toplo, hladno, vlažno i suho), sačuvan u fragmentima predsokratovaca, omogućio je nastanak proto-kemije, koja je značajan napredak postigla u Aleksandrijskoj školi. Kasnije su Arapi ovaj nauk o pretvorbi prenijeli na Zapad. Vančik ističe kako je ovaj nauk bio osnova za nastanak alkemije, a sam naziv »alkemija« (umijeće pretvorbe) nastaje upravo u arapskom svijetu dodavanjem prefiksa (al-).

U drugome dijelu predavanja, nakon što je istaknuo Newtonov interes za kemiju te Boyleov skeptički i atomistički nazor (*The Sceptical Chymist: or Chymico-Physical Doubts & Paradoxes*), koji je uvelike utjecao na sudbinu kemije, Vančik se usmjerio na filozofiju znanosti u 20. stoljeću, prije svega na logički pozitivizam Bečkoga kruga. Bečki krug u filozofiji zastupa prije svega znanstveni značaj filozofije, intersubjektivnost spoznaje, kao i jedinstvo znanosti. Poseban naglasak Vančik je stavio na transcendentalni karakter spoznavanja, kao i na holistički pristup u znanstvenom istraživanju. Holistički pristup u filozofiji znanosti temelji se prije svega na ideji jedinstva znanja, što je Vančik pokazao na primjeru same kemije jer spojevi sadrže neka nova svojstva koja nisu prisutna u atomima ako ih se sagleda zasebno. Istaknuo je također neka imena koja se povezuju s Bečkim krugom i logičkim pozitivizmom kao što su: Pierre Duhem, Ludwig Wittgenstein, Karl Popper, Rudolf Carnap, Friedrich Waismann i W. O. Quine.

Premda filozofija znanosti obuhvaća mnoštvo različitih znanstvenih polja i grana, pa tako možemo govoriti o filozofiji matematike, fizike, biologije, medicine, psihologije itd., kemija postaje predmetom filozofije znanosti tek početkom devedesetih godina dvadesetog stoljeća u Engleskoj. Razlog je tomu taj što kemija za svoj predmet proučavanja nema opće principe, nego ona na empirijski način nastoji odgonetnuti ustroj i osobine tvari. Nastojanje da se i kemija sagleda na opći i principijelan način potaklo je profesora Vančika da na kemijskom odsjeku PMF-a osnuje kolegij *Povijest i filozofija kemije*. Posljednjih godina, filozofiji kemije značajniji obol dali su nizozemski filozof Jaap van Brakel svojim djelom *The Philosophy of Chemistry* (2000) i malteški filozof Eric Scerri svojim djelom *Descriptive Philosophy of Science and the Role of Chemistry in Philosophy of Chemistry* (2004). Vrijedno je naglasiti i da su osnovana dva časopisa za filozofiju kemije: *Hyle: International Journal of Philosophy of Chemistry* i *Foundations of Chemistry*, što je i pokazatelj sve većeg interesa za filozofiju kemije u posljednjih dvadesetak godina.

Denis Novko

14. Međunarodna ISCB konferencija »Biotechnological Human Enhancement«

Međunarodno društvo za kliničku bioetiku (ISCB) organiziralo je u Moskvi, Ruskoj Federaciji, 12. i 13. listopada 2017. godine međunarodnu konferenciju na temu biotehnološkog ljudskog poboljšavanja. Simpozij je podržala Ruska znanstvena fondacija, a održan je u prostorima Instituta za filozofiju Ruske akademije znanosti, koji su ujedno su-organizatori. Simpozij je bio posvećen velikom ruskom intelektualcu Borisu G. Yudinu koji je u Ruskoj akademiji znanosti ostavio značajan trag, naročito unutar organizacijskog tima, ali nažalost, preminuo tijekom organiziranja simpozija (1943.–2017.). Skup su pozdravnim riječima otvorili Andrej V. Smirnov, direktor Instituta za filozofiju Ruske akademije, te Luka Tomašević, predsjednik ISCB-a. S obzirom na iznenadnu smrt Borisa Yudina, Pavel D. Tischenko, jedan od voditelja Instituta za filozofiju, održao je uvodno predavanje o njegovoj filozofiji, napose bioetici.

U dva dana simpozija održano je 31 izlaganje, pri čemu je iz hrvatske bilo dvanaest predstavnika na pet izlaganja. Osam predstavnika dolazilo je iz ISCB-a, Luka Tomašević, Anto Čartolovni, Suzana Vuletić, Gordana Pelčić, Marko Eljuga, Silvana Pavlinović, Anamarija Gjurana Coha i Goran Pelčić, a tri su predstavnika bila ispred Znanstvenog centra izvrsnosti za integrativnu bioetiku – Lidija Knorr, Luka Janeš i Luka Perušić. Luka Tomašević, Anto Čartolovni, Suzana Vuletić, Gordana Pelčić i Marko Eljuga održali su izlaganje na temu »Bioethical Challenges of Biotechnological Enhancements in Neuroprosthetics Achievements from the Anthropological and Moral Perspective«; Gordana Pelčić, Suzana Vuletić, Silvana Pavlinović, Luka Tomašević, Anamarija Gjurana Coha i Goran Pelčić održali su izlaganje na temu »Academic Surroundings: Equality of Potential in Micro and Macroademic Surroundings«; Lidija Knorr održala je izlaganje na temu »Integrative Bioethics and the Hegelian Reversal in Contemporary Science«; Luka Janeš održao je izlaganje na temu »Apories of Contemporary Psychiatry Synthesized Through the Platform of Integrative Bioethics«; a Luka Perušić održao je izlaganje a temu »Integrative Bioethics and Morphological Freedom«.

Izuzev naših predstavnika, Elena G. Grebenshchikova i Pavel D. Tischenko održali su izlaganje na temu »Methodology of Mapping Socio-Humanitarian Problems«; Tsuyoshi Awaya održao je izlaganje »Humanoids and the Shrinking Society«; Vojin Rakić održao je

izlaganje »Moral Bioenhancement: Looking Broader and Farther with the Paradigm of Oxytocin«; Olga V. Popova održala je izlaganje »Ethical and Religious Issues of Human Enhancement«; Valery An. Lukov je izložio »Opportunities for Normative Control of Human Enhancement«; Keisuke Shishido izložio je izlaganje »Problem of Sex Selection and Its Update in Japan«; Natalia N. Sedova izložila je »The Status of Human Enhancement Technologies According to Medical Academic Community«; Ivana Tucak izložila je temu »Justification of Informed Consent«; Irina V. Siluyanova izložila je »The Place of Boris Yudin in a Pluralistic Space of Bioethical Knowledge«; Farida T. Nezhmetdinova izložila je »Editing the Human Genome with CRISPR-Cas9 in the Mirror of Bioethics«; Marina E. Gurlyeva izložila je »Ethical Issues of Scientific Activity in Medicine«; Sergey Y. Shevchenko izložio je »Mechanikov Orthobiosis: Bonding and Gaps Between ‘Natural’ and ‘Rational’«; Tatiana A. Sydorova je izložila »Principles for Structuring Neuroethics«, Roman R. Belyaletdinov je izložio »Utilitarian Discourse and Human Enhancement«, Kiril A. Petrov izložio je »Therapy or Enhancement: Axiological Aspect of the Problem«, Farida G. Malynova izložila je »Secrets of Human Identity«, Magdalena Kozhevnikova izložila je »Human Enhancement: Biology or Digitalization«, Natalia N. Khomutova izložila je »‘Enhancing Yourself’ and the Issue of the Prospects for Morality and Personal Self-Consciousness«, Sophia V. Tikhonova i Danil A. Anikin izložili su »Trans-memory for the Post-human«, Mikalai Barisevich i Halina Hutsava izložili su »What Humanitarian Lessons of ‘Chernobyl’ Should Be Considered Today?«, Tatiana Viktorovna Kovalevna izložila je »The Challenge of Teaching Neuroethics in Universities«, Tatiana Y. Serikova izložila je »Idealization in a Work of Art as a Way of Visual Enhancement. On the Example of the Creativity of Irina Verpety«, Elena N. Bolotnikova izložila je »In the Pursuit of the Real«, Natalia V. Grisheckina je izložila »Biohacking as a Form of Knowledge Production«, a Vasiley A. Lapshin izložio je »Futurological Cinematography as a Factor of the Inclusion into the Thesaurus Sphere of Youth Ideas of ‘Human Enhancement’«.

Izlaganja simpozija polučila su niz konstruktivnih rasprava, ali je potrebno istaknuti da je koncept integrativne bioetike ponajviše privukao pozornost i potaknuo na nekoliko širih polemika te prijedloga za suradnju. Zaključno, može se reći da je simpozij svoju ulogu ispunio.

Luka Perušić

4. Regionalni studentski simpozij **»Ideje kao društvena revolucija«**

U organizaciji Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i Hrvatskog filozofskog društva održan je četvrti regionalni studentski simpozij u Splitu s temom »Ideje kao društvena revolucija«. Simpozij se održao 12. i 13. listopada 2017. godine. Suradnja je ostvarena i sa Studentskim zborom Sveučilišta u Splitu, Klubom mladih Split i udrugama iTHEom te Imaginacija – splitsko društvo sociologa. Uz simpozij je objavljena i knjižica sažetaka, koju je uredila Valentina Perišić, članica Hrvatskog filozofskog društva. Knjižica započinje uvodnim tekstom pod nazivom »Uz temu: Ideje kao društvena revolucija« (str. 7–8) koji su napisali Matea Jonjić i Marko Delić, studenti splitskog Filozofskog fakulteta. Osim prikaza povijesti simpozija, koji se u sličnom obliku održava od 2014. godine, kada je tema bila »Kritičko mišljenje«, u tekstu je dan kratak pregled različitih načina shvaćanja riječi i pojma *ideja*, počevši od Platonova razumijevanja tog pojma do onoga kakav je karakterističan za novovjekovne filozofe poput Descartesa, Lockeja, Humea ili Berkeleyja. U knjižici se zatim nalazi program simpozija (str. 9–14), 14 sažetaka izlaganja (str. 15–30), prikaz dosadašnjih simpozija, koji je napisala Valentina Perišić (str. 31–40) te konačno adresar izlagača (str. 41–44) i zahvala pokroviteljima i suorganizatorima (str. 45–49).

Simpozij je otvoren pozdravnim riječima organizatora i pokrovitelja. Prisutne je prva pozdravila Matea Jonjić, predsjednica Organizacijskog odbora simpozija. Potom su uslijedile pozdravne riječi Gabriele Bašić, članice programskog odbora, te Gordana Matasa, Prodekana za znanost Filozofskog fakulteta u Splitu. Konačno, sudionike su pozdravile Valentina Perišić, urednica knjižice te Maja Dragojević, tajnica Kluba mladih Split.

Pozvano predavanje, pod nazivom »Montessori pedagogija – korak ispred svog vremena« održala je Marina Meić (Split). Nakon što je prikazala povijest pedagogije kao znanstvene discipline, Meić je izložila najvažnije teorijske i praktične principe pedagogije Marie Montessori, kao i odgojno-obrazovne metode i tehnike koje se koriste u Montessori ustanovama. Nakon rasprave, koja je ponajviše bila usmjerena na postojeće realizacije Montessori programa, započela je prva sesija koju je otvorila Dina Šoštarec (Osijek) izlaganjem »Kopernikov sustav kao pokretač znanstvene i filozofske revolucije«. U njemu je prikazala ulogu Kopernikova sustava u razvoju znanstvene i filozofske misli, kao i njena odnosa prema religiji. Izlaganje je zatim održao Mar-

ko Delić (Split) na temu »Turingov utjecaj na razvoj psihologije«. Delić je prikazao kritiku biheviorizma te nastanak tzv. kognitivne znanosti, interdisciplinarnog područja čija je središnja pretpostavka ideja da su mentalni procesi slični operacijama Turingova stroja. Sesiju je zaključila Vanessa Kupina (Osijek) izlaganjem »Ideje nisu opasne za društvo iako vode u nepoznatu«. Studentica je tematizirala ideje iz aspekta njihovih posljedica, stavljajući u središte svojeg izlaganja ideje francuske revolucije i nacističke Njemačke. Kupina se također osvrnula na ideju »linearnog napretka društva«, izazvavši time podijeljena mišljenja u raspravi koja je uslijedila.

U drugoj sesiji pozvano je predavanje održao Sven Marcelić (Zadar) pod nazivom »Kulturni ukus i vrijednosti – odnos lokalnog i globalnog (istraživanje: Marcelić, Krolo, Tonković)«. Nakon opisa istraživanja koje je provedeno nad 2650 učenika trećih i četvrtih razreda srednjih škola u Puli, Rijeci, Zadru, Šibeniku, Splitu i Dubrovniku, Marcelić je iznio glavne interpretacije rezultata istraživanja koji su pokazali značajne korelacije u glazbenim preferencijama određenih skupina učenika s njihovim vrijednosnim orijentacijama, kao i antagonizam koji postoji između određenih skupina. Treću je sesiju započeo Emirata Asipi (Zagreb) izlaganjem »Socijalizam kao modernizacijska ideologija u Jugoslaviji s naglaskom na Hrvatsku«. U izlaganju su izneseni brojni statistički podatci Druge Jugoslavije u kojima je Asipi naglasio one značajne za Hrvatsku. Sudionici su imali priliku upoznati se sa statističkim prikazima promjena u jugoslavenskom društvu, od kojih su one najvažnije bile vezane uz promjene u radnoj strukturi stanovništva, stopi nezaposlenosti, ekonomskom rastu i padu, turizmu te pismenosti stanovništva. Uslijedilo je izlaganje Dina Rušinovića (Split) pod nazivom »Praksis – (anti)nacionalizam po potrebi«. U njemu je Rušinović problematizirao ulogu i položaj glavnih osoba Praxis filozofije u javnom životu Druge Jugoslavije. U središtu izlaganja našao se odnos praksisovaca spram Marxa, vladajućih struktura tadašnje države te Hrvatskog proljeća. Posljednji izlagač u trećoj sesiji, kojom je zaključen prvi dan simpozija, bio je Krešimir Džoić (Zagreb) s izlaganjem »Lenjinizam kao revizionizam«. Džoić je prikazao teorijske i povijesne razlike između lenjinizma i marksizma, iznijevši svoje argumente u prilog tezi o Lenjinovu (ne)razumijevanju marksističke filozofije. Prva sesija drugog dana simpozija započela je izlaganjem »Seljačka ideologija i korijeni egalitarnog sindroma u Hrvatskoj« Lea Marića (Zagreb). Temeljeći svoje izlaganje na teorijskom i istraživačkom radu Josipa Župa-

nova, Marić je opisao značajke Županovljeve teorije »egalitarnog sindroma« kojeg karakterizira antiintelektualizam, antipoduzetništvo te redistributivna etika. Marić je pažnju usmjerio na korijene takva sindroma, među kojima one glavne nalazi u »seljačkoj ideologiji« Hrvatske seljačke stranke na početku 20. stoljeća te iskustvu komunističke Jugoslavije. Izlaganje je potom održao Vukašin Zorić (Beograd), s naslovom »Političke ideje u omladinskom časopisu *Vidici* – između subverzije i partijske podobnosti«. U njemu je Zorić prikazao kvalitativnu analizu časopisa *Vidici* u razdoblju od 1979. do 1981. Posebnu je pažnju usmjerio na članke čiji je sadržaj bio usmjeren na vladajuće strukture tadašnjeg društva, preporod srednjovjekovnih motiva i tema te promicanje muzike *novoga vala*. Sesiju je zaključila Marija Dejanović (Zagreb) s izlaganjem »Koncept kritike ideologije u kontekstu odgoja za demokraciju«. Postavljajući se s pozicije kritičke teorije, Dejanović je naglasila važnost koju učenje o demokratskom građanstvu ima unutar obrazovnog sustava, pozivajući se na istraživanja o percepciji demokratskih elemenata u Hrvatskoj koja pokazuju da je demokracija u obrazovanju na drugom mjestu poželjnosti iza zadovoljstva djece. Posljednji je blok otvorila Marija Cestarić (Zagreb) s izlaganjem »Glazba i ideologija dvadesetih godina dvadesetog stoljeća prema napisima iz hemeroteke Dragutina Aranya«. Na temelju novinskih članaka koje je skupljao Dragutin Arany, a koji se čuvaju u Hrvatskom glazbenom zavodu, Cestarić je prikazala stanje hrvatske glazbe i glazbene kritike u prvoj polovici dvadesetog stoljeća, posebice odnos između glazbe i ideologije kakva se očitovala u nacionalnoj operi. Potom je nastupila Mirela Dakić (Zagreb) s temom »Politika tijela drugoga: Butlerina čitanja fenomenologije«. Dakić je predstavila *teoriju drugoga* i *teoriju performativnosti* Judith Butler. Također, prikazala je Butleričino shvaćanje tijela s osloncem na fenomenološku tradiciju Marleau-Pontyja, Sartrea i Derridaa. Posljednje izlaganje na simpoziju održao je Jurica Barić (Zagreb) s naslovom »Socijalistička ideja kao baza nacionalsocijalizma«. U njemu je Barić prikazao ono što vidi kao temeljne razlike i sličnosti nacističke Njemačke i zemalja bivšeg istočnog bloka. Glavne značajke na kojima je Barić temeljio svoje izlaganje bile su ekonomija, odnos prema prošlosti, radništvu i prema ženama.

Uslijedila je završna rasprava kojom je četvrti regionalni simpozij »Ideje kao društvena revolucija« zaključen. Četnaest održanih izlaganja, kao i poticajne rasprave kojima su bila popraćena, omogućili su sudionicima sagledavanje tema iz raznih istraživačkih područ-

ja. Osim dvaju pozvanih predavanja koja su održali Marina Meić (Split) te Sven Marčelić (Zadar), na simpoziju su izlagali studenti iz Zagreba (7), Osijeka (2), Splita (2) i Beograda (1). Nada je organizatora da će i sljedeći regionalni simpozij pokazati uspješnost te privući još veći broj izlagača iz različitih dijelova regije.

Marko Delić

1. Osječki dani bioetike

U studenom 2017. godine bioetička zajednica u Hrvatskoj i regiji postala je bogatija za još jedan bioetički simpozij, pod nazivom *Osječki dani bioetike*, koji se održao 7. i 8. studenog u Osijeku u prostorijama Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti, pod organizacijom Centra za integrativnu bioetiku Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti sa svojom Katedrom za filozofiju i povijest, a u suradnji sa Znanstvenim centrom izvrsnosti za integrativnu bioetiku, Hrvatskim bioetičkim društvom i Agencijom za bioetiku i socijalnu ekologiju. Temelj ovoga skupa nalazi se u duhu integrativne bioetike, prvenstveno nastojeći utjeloviti obilježja transdisciplinarnosti i pluriperspektivnosti. *Osječki dani bioetike* tako će biti sestrinsko događanje *Lošinjskim danima bioetike* i *Riječkim danima bioetike*, s ciljem da postane redovito godišnje okupljanje. Specifičnost *Osječkih dana bioetike* počiva u povezivanju bioetičkih pitanja s problemima okoliša, poljoprivrede, ekonomije i politike, odgoja i obrazovanja te medija. Valja, međutim, spomenuti da je prvi skup bio posvećen iznenadno preminuloj članici i inicijatorici skupa Ljiljanki Mitoš Svoboda.

Prvi *Osječki dani bioetike* posvetili su znanstvenu komunikaciju problematici okoliša, genetički modificiranih organizama i sporazuma CETA. Naglasila se činjenica da je Hrvatska treća članica Europske unije koja je ratificirala kontraverzni trgovinski sporazum između Kanade i EU, poznatiji kao CETA (Comprehensive Economic and Trade Agreement), što su sudionici pronašli problematičnim. Simpoziji je službeno otvoren 7. studenog, nakon čega su uslijedile pozdravne riječi predstavnika organizacije. Uslijedila su plenarna izlaganja, njih ukupno tri, a predsjedavao je Ivica Kelam (Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska). Svako

je izlaganje trajalo 20 minuta, nakon čega su uslijedile rasprava i pauza. Izlagački dio skupa otvorio je Hrvoje Jurić (Filozofski fakultet u Zagrebu, Hrvatska) s temom *Bioetika i javnost: obrazovanje, mediji, aktivizam*. Svojim izlaganjem osvrnuo se na koncept integrativne bioetike kao onaj koji otvara prostor za dijaloge o suvremenim pitanjima te se kao takav protivi redukcionističkom pristupu i formi modernoga svijeta. Naglašavajući da su obrazovanje, mediji i društveni aktivizam sfere društva koje su ključne za unaprjeđenje i zaštitu života, što je ujedno i glavna zadaća integrativne bioetike. Sljedeće izlaganje bilo je na engleskome jeziku i nosilo je naziv *Poljoprivreda, genetičke modifikacije i etika: slučaj Indije*, čija je autorica Keya Acharya (Forum za environmentalističke novinare u Indiji, Bangalore, India). Govorila je o neskladu perspektiva indijske vlade i znanstvenika, gdje vlada genetički modificirane usjeve vidi kao rješenje problema prehranjivanja uvijek rastuće populacije, a znanstvenici ukazuju na smanjivanje kvalitete tla te nikad manje zalihe vode i obradivih površina. Također bilo je riječi o velikim korporativnim kompanijama, koje potaknute lošim nadzorom i pravnim preprekama podliježu neetičkim, a često i ilegalnim metodama. Treće i posljednje plenarno izlaganje održao je Michael George (Odjel za religijske studije, Sveučilište sv. Tome, Fredericton, Kanada), također na engleskom jeziku pod naslovom *Konverzacija i kolaboracija: bioetika kao komunalni projekt*. Naslov sugerira kako je riječ o utjecaju bioetike na ljudsko razumijevanje svoje okoline i samoga sebe, što bi trebalo rezultirati nekim velikim promjenama, što kao posljedicu ima nužno uključivanje u komunalne projekte koji podrazumijevaju konverzaciju i kolaboraciju. Naveo je kako ovakav pristup nudi konstruktivne odgovore i mogući razvoj te kao takav sudjeluje u rješavanju problematike moderne etike.

Završetkom trećeg plenarnog izlaganja otvorena je rasprava nakon koje je uslijedila i prva pauza. U drugome dijelu, gdje je predsjedala Marija Selak (Filozofski fakultet u Zagrebu, Hrvatska), bila su četiri izlaganja u trajanju od 15 minuta. Željko Kaluđerović (Odsjek za filozofiju, Filozofski fakultet, Sveučilište u Novom Sadu, Srbija) održao je izlaganje s nazivom *GMO između teorije i prakse: situacija u Srbiji* u kojemu se osvrnuo se osvrnuo na nedostatke i posljedice GMO te ukazao na ugroženost tradicionalne poljoprivrede te produbljivanje jaza između različitih društvenih slojeva. Također, ukazano je i na intervencije velikih država i biotehnoških kompanija u određene zakone te privatne interese skrivene ispod zajedničke dobrobiti. Sljedeći je govo-

rio Gordan Masnjak (Udruga »Hrvatski Dom – Domus Croata«; Udruga »KRONOPLJA«, Zagreb, Hrvatska) na temu *Globalizacija – konvergencija ili divergencija?*. Navodeo je kako se na početku 21. stoljeća rađa novi i drukčiji svijet stvoren na leđima globalizacije i nove ekonomije. Svijet u kojem vladaju kapitalistički najmoćniji te svijet podijeljen na razvijeni sjever i siromašni jug. Objasnjavao je stvaranje nove ekonomije te njene prednosti i mane. Sljedeći izlagač, Ivica Kisić (Agronomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska) u svom izlaganju *Ekološka poljoprivreda između CETA-e i lokalnog razvoja*, uzimajući u obzir rast popularnosti ekološke poljoprivrede i uvjete u kojima se ta popularizacija događa, pokušao je objasniti utjecaj CETA-e na ekološki razvoj u Republici Hrvatskoj. Zadnje izlaganje ovog dijela bilo je na temu *Transparentnost pregovaranja i pravo suodlučivanja građana EU o CETA-i* održala je Katica Knezović (Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska) te ukazala na dobre strane CETA-e i niz mogućnosti koje ona otvara. U svome izlaganju podsjetila je na to što CETA je i kako ovaj sporazum neće kršiti standarde EU, ali je izolacijom mišljena građana ostavilo previše prostora za razne spekulacije.

Nakon pauze za ručak skup se podijelio na sekciju A i B, u svakoj po četiri izlaganja. U sekciji A predsjedala je Katica Knezović, dok je u sekciji B predsjedao Stevan Radić.

Sekcija A otvorena je izlaganjem na temu *Zakonska regulativa vezana za genetički modificirane organizme u Bosni i Hercegovini i Europskoj Uniji*, čiji su autori Mario Jašić (Udruženje za nutricionizam i dijetetiku »Hranom do zdravlja«, Tuzla, Bosna i Hercegovina), Orhan Jašić (Fakultet islamskih nauka, Univerzitet u Sarajevu, Bosna i Hercegovina) i Marijan Mendeš (Vinkovci, Hrvatska). Govorilo se usklađivanju zakona vezanih za biotehnologiju u skladu s onima u EU, osnivanju Vijeća za GMO te prednostima i manama ovakve zakonske regulative u BiH. Mile Marinčić (Srednja škola »Ivan Švear«, Ivanić-Grad, Hrvatska) i Berislav Čović (Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska) u svome izlaganju *Filozofsko-teološki pogled na međunarodne trgovinske sporazume* otvorili su pitanje premale zainteresiranosti filozofa i teologa za ovo područje i problematiku. Zatim su izlagali Drago Šubarić (Prehrambeno-tehnološki fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska), Midhat Jašić i Benjamin Muhamedbegović (Tehnološki fakultet, Univerzitet u Tuzli, Bosna i Hercegovina), temu *Moguće posljedice konzumacije hrane porijeklom iz GMO-a na poremećaj funkcije probave*, u kojoj su istaknuli

sve veći broj određenih poremećaja u probavi te povezali spomenute s GMO-om. Valerije Vrček (Farmaceutsko-biokemijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska) održao je zadnje izlaganje, pod naslovom *Što zabrana glifozata znači za GM usjeve?* te ukazao na veliku mogućnost zabrane glifozata, što kao posljedicu ima propadanje GMO usjeva.

Sekcija B otvorena je izlaganjem na temu *Nano tehnologija – novo lice medicine ili nova medicinska nemeza*, autorice Ivane Vinković Vrček (Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb, Hrvatska), koje je problematiziralo upotrebu nanotehnologije u raznim sferama ljudskog života. Navela je niz znanstvenih radova na temu toksičnosti nanočestica i upozorila na niz neugodnih nuspojava koje one nose. Uz navedeno, kritizirala je zanemarenost ovog problema u krugovima humanističkih znanosti. Lidija Gajski (Dom zdravlja Zagreb-Centar, Zagreb, Hrvatska) izložila je temu *Privatizacija znanosti – prešućeni fenomen* i osvrnula se na privatizaciju u znanosti kao njeno najznačajnije obilježje. Smatra da je znanost privatizacijom postala marketinški alat i da se na ovaj način koči napredak znanosti te da je krajnja posljedica sve nedostupnije zdravstvo. Sljedeća je izlagala Nada Mladina (Tuzla, Bosna i Hercegovina) na temu *Bioetička edukacija i politika* te ukazala na sjedinjenost svih bića na ovome planetu i odgovornost koju čovjek ima s obzirom na svoju umnost. Pozivajući se na Aristotela, tražila je usku povezanost etike i politike kao nužnu za napredak i boljitak. Sekciju B zatvorilo je izlaganje Gorana Ivaniševića (Akademija medicinskih znanosti Hrvatske, Zagreb, Hrvatska) pod naslovom *Kodeks medicinske etike i prirodni ljekoviti činitelji*. Tematizirao je prirodne ljekovite činitelje kao zanemarene u kodeksu medicinske etike te u samoj praksi. Po završetku izlaganja otvorene su rasprave nakon kojih je uslijedila pauza.

Zadnja izlaganja prvoga dana održana su u sekciji A, a predsjedao je Ivica Kelam. Prvo izlaganje održali su Jelena Lorbovec, Saša Zavrtnik (Geotehnički fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska) i Damir Žubčić (Veterinarski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska) pod naslovom *Uloga bioetike u obrazovanju inženjera okoliša*. Predstavili su svoju struku, naglasili interdisciplinarnost iste, ali i čovjekovu ulogu i odgovornost prema svojoj okolini te sve povezali s konceptom bioetike. Sljedeći izlagač Luka Janeš (Sveučilišni centar za integrativnu bioetiku, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska) izložio je svoju temu *Genetsko modificiranje psihe razmatrano znanstvenim očima integrativne bioetike* kojom se osvrnuo na fenomen psihe u vrijeme kada genetsko inženjerstvo diže veliku prašinu svojim dose-

zima. Tvrdio je da je genetsko modificiranje psihe sveprisutno u svakidašnjici. Josip Guć (Centar za integrativnu bioetiku, Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska) svojom se temom *Samoostvarenje živih bića kao osnova za biocentrički moralni obzir* osvrnuo na etički okvir moralnog obzira koji se temelji na samoostvarenju. Misao je vodilja ove pozicije djelovanje koje omogućuje svim drugim bićima nesmetano samoostvarivanje. Zadnje izlaganje prvog dana ovog skupa održao je Branko Čičić (Fond »Organska Srbija«, Beograd, Srbija) na temu *Promjena paradigme: od certifikacije organske proizvodnje prema certifikaciji konvencionalne proizvodnje*. Govorio je o certificiranju ekološke proizvodnje općenito i istaknuo nekoliko prepreka u navedenom postupku, koje ograničavaju proizvodnju i financijski ju opterećuju.

Izlaganje drugog dana bila su podijeljena u dvije sekcije. Predsjedali su Nada Mladina (sekcija A) i Hrvoje Jurić (sekcija B). Prvo izlaganje sekcije A na temu *Povijesni pregled razvoja genetskog modificiranja organizama – biokemijske istine, internetske zablude i ekonomsko tehnološka budućnost* predstavio je Petar Bašić (Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska) i ponudio povijesni pregled kojim GMO svrstava kao samo još jednu granu znanstvene tehnologije te CETA-u prezentira kao prvenstveno ekonomski, ali i znanstveni sporazum. Uslijedilo je izlaganje Stevana Radića (Udruga za ekološku proizvodnju »Agroorganic«, Osijek, Hrvatska) s nazivom *Prijetnje budućem kvantitativnom i kvalitativnom ekološkom uzgoju*. Istaknuo je kvantitativni rast ekološkog uzgoja u cijelome svijetu, ali i ukazao na pad kvalitete istoga te mogućnost zaoblazjenja ovakvih prepreka. Ivica Kelam svoje izlaganje *Bioetika i međunarodni trgovinski ugovori* utemeljio je na jednom novodolazećem ugovoru takve prirode pod nazivom TTIP, koji bi povezo SAD-e i EU. Istaknuo je kako otpor javnosti prema ovakvome sporazumu postoji, ali je nedovoljno usustavljen te ostaje nezamijećen. Zadnje izlaganje ove sekcije bilo je *Borba crnaca u tunelu: zabrana prometa i proizvodnje GMO-a u Makedoniji*, autora Dejana Doneva (Institut za filozofiju, Filozofski fakultet, Sveučilište sv. Ćirila i Metoda u Skopju, Makedonija). GMO je nazvao unikatnom i značajnom promjenom s kojom se suočavamo u moderno doba, koja izaziva različite reakcije na svjetskoj znanstvenoj sceni i na nacionalnim razinama. Zbog toga je smatrao da pitanja kao što je GMO moraju biti teme polemiziranja, pogotovo u manjim državama. Sekcija B također je imala četiri izlaganja, od kojih je prvo ono pod naslovom *Značaj*

građanskog aktivizma u Europi i Hrvatskoj u kontekstu međunarodnih trgovinskih ugovora koje je prezentirao Miljenko Turniški (Agencija lokalne demokracije Osijek, Hrvatska) tematizira ulogu građanskih udruga raznih profila kao značajnu za ispravno funkcioniranje demokracije te ističe njihovu aktivnost u pitanjima kao što su međunarodni trgovinski ugovori. Bojan Stipešević (Poljoprivredni fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska) svoje izlaganje pod naslovom *Što donosi CETA ekološkoj proizvodnji?* fokusirao je na odnosu politike i ekoloških proizvođača. Ističe problem potražnje i proizvodnje u EU, ističe neophodnu suradnju vlada i proizvođača te razne druge prepreke u ovome području. Sljedeće izlaganje *Hranimo li se zdravo?*, koje je izložila Danijela Periš (Centar zdravlja »Vagax«, Osijek, Hrvatska), isticalo je važnost zdrave prehrane, ali i problem dostupnosti iste te postavlja pitanje spremnosti običnog čovjeka na suočavanje s ovime problemom. Zadnje izlaganje sekcije B, Zore Maštrović (Udruga za hrvatsko savršeno naselje »Akram«, Zagreb, Hrvatska) pod imenom *Uklanjanje siromaštva pomoću ekološke poljoprivrede i GMO opasnost*, predstavilo je siromaštvo kao posljedicu stanja svijesti, a GMO u prehrani smatra najopasnijim oblikom primjene GMO-a te je istaknula vrijednosti ekološke proizvodnje. Po završetku izlaganja na obje sekcije uslijedio je okrugli stol sa zastupnicima Hrvatskog sabora. Tema je bila o CETA-i i GMO-u u Hrvatskom saboru iz prve ruke. Predsjedavali su Ivica Kelam i Hrvoje Jurić, a u raspravi su sudjelovali Branimir Bunjac (Živi zid), Domagoj Hajduković (SDP), Domagoj Mikulić (HDZ), Miroslav Šimić (MOST) i Marin Škibola (nezavisni zastupnik). Nakon okrugloga stola uslijedilo je službeno zatvaranje prvih *Osječkih dana bioetike*.

Nikolina Koprivnjak

Simpozij »Urbana kultura«

»Urbana kultura« prvi je simpozij u zajedničkoj organizaciji Udruženja studenata filozofije (USF) i Kluba studenata sociologije *Diskrepancija* (KSSD) Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Svoje intenzivne godišnje programe te su dvije udruge još jednom uspješno dokazale provedbom interdisciplinarnog i visoko posjećenog skupa. Na četverodnevnom okupljanju, u trajanju od 14. studenog

do 17. studenog 2017. godine, u programu je sudjelovalo više od dvadeset studenata te šest pozvanih predavača koji su nosili plenarna predavanja.

Simpozij je otvorio Boris Mirko temom »Clickbait«, posredstvom koje je sudionike uputio k složenosti mišljenja strukture jezika, odnosno, u područnom smislu, način na koji novinari-akteri senzacionaliziraju inače apsurdne vijesti semantičkim mamcima. Luka Janeš analizirao je Frommovu kritiku Freuda, uspoređujući poimanja muškarca i žene u kontekstu marginalizacije u društvu, te je na kraju predstavio svoj koncept psihosinteze kao suprotstavljenog psihoanalizi. Na tragu psihologije bilo je i izlaganje Ane Kraljević. Ona je istražila utjecaj aplikacija na mentalno zdravlje i predstavila razne činjenice koje nosi novo tehnološko doba. Primjerice, statistička je činjenica da mobitel dodirujemo preko dvije tisuće puta dnevno, da prosječno potrošimo pet i pol godina svog života na mobitelu i slično. Kraljević je ponudila svoj vid budućeg preodgoja djece s obzirom na novonastali okoliš. Tehnologija, koja je već nužno utkana u mlade živote, unutar ovakvog prijedloga usmjeravana je i k didaktičkim ciljevima, a ne samo rasonodi. Luka Šiško, s izlaganjem »Novi paradoksi tolerancije«, istražio je definiciju pojma tolerancije kod teoretičara s područja političke filozofije, poput Milla, Poppera, Marcusea i dr. Predstavio je važne aspekte mišljenja tolerancije: je li ona postala dužnost (?), je li još uvijek vrlina ili istrpljenje (?) te koji je idejni temelj pojma tolerancije (?). Tea Ovničević izlaganjem »Reality kultura i silovanje« sa sigurnošću je pobudila najveću raspravu. Iznijela je fenomen kao bitan problem današnjice, predstavila razne mitove o silovanju te upozorila na niz djela koja se generalno ne uzimaju ozbiljno. Završila je začudnim zaključkom kako žrtve, iako psihički/fizički oštećene, ne reagiraju jer nisu ni svjesne o čemu je riječ. Uvid u komparaciju Houllébecqovih djela iznijela je Andrea Jović. Usporedbom njegovih romana problematizirala je ljubav i emocionalne odnose kroz povijest. Ponudila je zor položaja emocija u kapitalističkom sistemu, gdje one žive kao robe na tržištu fiksnih karakteristika pojedinca. Dino Jerković izlagao je temu »Dramaturška afirmacija društva spektakla«. Predstavio je čovjeka prošlosti kao *homo fabera*, prevladanog čovjekom modernoga doba – *homo ludensa*. Oblik je to čovjeka kojemu je, pod utjecajem konzumerizma i globalizacije, cilj što više potrošiti i proizvesti. On traži spektakl, nešto više od same stvarnosti. Društvo spektakla podrazumijeva i određenu dramaturgiju – specifične geste prigodne specifičnim situacijama. Takvo društvo samo

sebi želi loš sadržaj, promovira ono potrošno i lako probavljivo. Roni Rengel govorio je o genezi diskursa o ateizmu, religiji i znanosti od šezdesetih godina prošlog stoljeća do danas. Predstavio je tematiziranje ovih predmeta u medijima poput filma, stand-up komedije, podcasta i sličnog, na kraju potičući pitanje o eventualnom degradiranju ateističkog mišljenja u doba kad je biti ateist samorazumljivo, kad je prekoračena kontroverznost ateističke pozicije i time uniženi zahtjevi za opravdanje. Riječ o individualizmu i pripadanju održao je David Martić. David drži kako čovjek koji strahuje od smrti počinje razmišljati o besmrtnosti duše. Izlaz iz toga pronalazi pri uklapanju u zajednicu unutar koje stremi ostati zapamćen. O odnosu čovjeka i zajednice govorila je također Maja Vejić. Ispreplitanje kultura i civilizacija kroz povijest dovelo je do mnogih sukoba interesa u današnjici. Njeguemo vlastitu dugogodišnju tradiciju, no s jedne strane, prihvaćamo aspekte stranih civilizacija koji podržavaju naše tendencije, dok s druge strane, vršimo pritisak na individualizacije koje nam ne odgovaraju. Društvenim pokretom *free bleedinga* koji se sastoji u borbi za slobodno menstrualno krvarenje bavila se Lena Kuzmanović u temi ironično nazvanoj »Istjecanje utjecaja«. Kuzmanović je predstavila *free bleeding* pokret kao novi feminizam nadahnut fenomenom i istaknula probleme. Inovativnu ideju u filozofiji sporta iznio je Matej Petković izlaganjem pod naslovom »Socio-filozofske konture sportskog momentuma«. Momentum je specifičan pojam kojim je Matej označio određenu notu igre neke utakmice. Momentum se dohvaća nesvjesno kao uspjeh koji prati pojedinca ili momčad. Nije vremenski ograničen, ali se može prenijeti na drugu utakmicu.

Uz pregršt studentskih izlaganja, posjetitelji simpozija imali su priliku poslušati i nekoliko plenarnih izlaganja. Goran Sunajko govorio je o estetici postmoderne arhitekture kao o *estetici krivog*. Istaknuo je kako filozofi i arhitekti misle na isti način, ali arhitektura ima veći domašaj. U postmoderni dolazi do raskida ideje s formom. Prema Sunajku, u današnjem svijetu važno je biti u skladu s formom, s obzirom na to da je sve formalno, formirano, formativno... Prosvjed bez forme nije mišljen ozbiljno. Što se više stvar udaljava od svoje forme postaje kriva. A arhitektura općenito ima moć filozofije u umjetnosti, u efektnijem utjecaju na masu. Uz Sunajku je, s Odsjeka za filozofiju, predavanje došao održati i Luka Perušić. Željom da proširi svijest o pozitivnom utjecaju računalnih igara, predstavio je mnoge bionaučne aspekte prepoznate u računalnim igrama. Naglasio je važnost interakcije računalne publike, važne filozof-

ske elemente računalnog svijeta, visoku mogućnost obrazovanja korisnika i sl. Osnovni cilj bio je razbijanje dogmi o računalnim igrama te promišljanje novih vrijednosti koje one nude. Matija Mato Škerbić govorio je o malo poznatoj grani filozofije – filozofiji sporta. Spomenuo je razne sportove i načine na koje kultura, trendovi i moda mogu utjecati na njih. Fokuserao se na razdvajanje pojma sport i igra, naglasivši tako da u sportu postoje određena univerzalna pravila koja bi u igri mogla biti lako promjenjiva. Jana Vukić svoje je predavanje o sociologiji grada uklopila u temu simpozija. Spomenula je fenomen grada, procese urbanizacije i metropolizacije, te na završetku izlaganja usporedila sociologiju kroz slike nekih europskih gradova, njihov rast i razvoj. Krešimir Žažar također je gostovao sociološkim izlaganjem naslova »Metamorfoze modernosti i njene manifestacije u hrvatskom društvu«. Objasnio je sociološki i povijesni razvoj pojma modernosti te, naposljetku, modernog društva. Spomenuo je i postmodernizam u kojem dolazi do progresivnih procesa individualizacije, propitivanja identiteta te transformacije u svim sociološkim aspektima društva. Krunoslav Nikodem održao je zanimljivo izlaganje o historiji poimanja tijela, završavajući s postmodernom.

Uz studentska i plenarna izlaganja, članovi Udruženja studenata filozofije održali su i predstavljanje novog broja godišnjeg časopisa *Čemu*. Radi se o 25. izdanju studentskog časopisa pod uredništvom Udruženja, a unutar kojega se, uz stalne kategorije znanstvenih radova, intervjuja i izvještaja, nalazi i kategorija *Filozofske bilježnice*, u kojoj studenti mogu svoje misli zapisivati pod manjim formalnim pritiskom, sadržajno su slobodni osloboditi svoje interese, a na vrhuncu je prostor za samu ideju.

Laura Šebalj
Roni Rengel

1. međunarodni transdisciplinarni simpozij *Bioetika i aporije psihe*

Intenzivan, medijski popraćen i iznimno uspješan prvi međunarodni transdisciplinarni simpozij *Bioetika i aporije psihe*, održan od 23. do 25. studenog 2017. godine, organizirali su Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku, Hrvatsko bioetičko društvo, Sveučilišni centar za integrativnu bioetiku Sveučilišta u Zagrebu, Centar za integrativnu

bioetiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, udruga Ludruga te Projekt »Zoom na psihu«. Program simpozija održavao se na dvije lokacije, u Znanstvenom centru izvrsnosti za integrativnu bioetiku te na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a sastojao se od 32 znanstvena izlaganja, dva okrugla stola, umjetničke predstave, dva međunarodna razgovora, izložbe fotografija te dvije radionice.

Predsjednik organizacijskog odbora bio je Luka Janeš (Zagreb), a glavna tajnica simpozija bila je Lidija Knorr (Zagreb). Članovi organizacijskog odbora bili su Valentina Čarapina (Zagreb), Ante Čović (Zagreb), Adi Hasanbašić (Prag), Tamara Drašković (Nikšić/Zagreb), Theodor Itten (St. Gallen), Hrvoje Jurić (Zagreb), Ksenija Kapelj (Zagreb), Ana Kraljević (Zagreb), Mira Matijević (Zagreb), Alen Orešković (Zagreb), Luka Perušić (Zagreb), Vlatka Ročić-Petak (Zagreb), Igor Salopek (Karlovac) te Philipp Tomaš (Zagreb).

Iako je filozofskobioetička rasprava u Hrvatskoj doživjela ubrzani razvoj u posljednjih petnaestak godina te se osebnim profiliranjem stvorio potentni koncept integrativne bioetike, u području istraživačke i implementacijske prakse rijetko se ispitivao fenomen psihe. U sklopu poznatog ciklusa tribina Hrvatskog bioetičkog društva »Bioetički utorak«, 8. ožujka 2016. godine organizirana je tribina na temu »Psihofarmaci u psihijatriji: potreba ili nasilje«, koju su osmislili i proveli Luka Janeš, tada student Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i član Suradničkog kruga studenata Znanstvenog centra izvrsnosti za integrativnu bioetiku, te Luka Perušić, asistent na Odsjeku za filozofiju i Centru za integrativnu bioetiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Na tribini, održanoj na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, gostovali su Vlado Jukić, ravnatelj Klinike za psihijatriju »Vrapče« u Zagrebu, Martin Kuhar, istraživač u Zavodu za povijest i filozofiju znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu te Robert Torre, subspecialist za alkoholizam i druge ovisnosti na Klinici za psihijatriju u Kliničkom bolničkom centru »Sestre milosrdnice« u Zagrebu. Tribina je privukla pozamašan, odnosno rekordan broj posjetitelja te uz polemički, pluriperspektivni dijalog polučila među posjetiteljima i predstavnicima raznih udruga izniman interes za temu. Zajednički, istaknuli su želju i potrebu za novim projektima ovog tipa te nadu da će se u kontekstu budućnosti projekta formirati i transdisciplinarna radna skupina za izmjene odgovarajućeg zakona. Tako je jedna tribina »Bioetičkog utorka« ujedno postala prva tribina novog popularnoznanstvenog projekta »Aporije psi-

he«, čija je prva faza bila formiranje javnih rasprava pomoću kojih će se prepoznati potencijali platforme. U kratkom vremenu postojanja, »Aporije psihe« zadobile su profil međunarodnog znanstvenopopularnog događaja koji se bavi temom od velikog značaja, na temelju čega je zaključeno da je potrebno daljnje oblikovanje suradničke platforme na višem stupnju znanstvene djelatnosti. Upravo to bio je razlog organiziranja međunarodnog transdisciplinarnog simpozija *Bioetika i aporije psihe*, s namjerom da simpozij postane redovito godišnje okupljanje znanstvenika, praktičara i entuzijasta koji gaje interes za teme vezane uz psihi i mentalno zdravlje.

Prvi dan simpozija održana su tri plenarna predavanja. Vlatka Ročić-Petak (Hrvatska) održala je predavanje »Stigma iz perspektive stručnjaka po iskustvu«, Adi Hasanbašić (Češka) održao je predavanje »Akte u svijetu strukture: zašto je važan osobni narativ profesionalca u polju metalnog zdravlja«, a Theodor Itten (Švicarska) održao je predavanje Nova politika iskustva i stare 'nove ideje' R. D. Lainga«.

Drugi dan simpozija održano je petnaest predavanja te dva međunarodna razgovora. Dva razgovora izravno su se vodila s Danielom Macklerom (Sjedinjene Američke Države) i s Willom Hallom (Sjedinjene Američke Države). Ljiljana Mendi Marinac održala je izlaganje » Utjecaj međuljudskih odnosa na zdravlje i Gestalt psihoterapija kao pomoć«, Goran Sunajko održao je izlaganje »Čuvajmo se 'normalnih'«, Marko Tokić održao je izlaganje »Unutrašnji konflikti«, Lana Jurčec održala je izlaganje »Pozitivna psihologija u obrazovanju: izazovi, mogućnosti i prijetnje«, Marijana Kletečki Radović i Martina Šušnjara održale su izlaganje »Uloga i značaj socijalnog rada u osnaživanju osoba s psihosocijalnim teškoćama«, Igor Salopek održao je izlaganje »Izazovi u implementaciji modela psihijatrije u zajednici«, Julija Erhardt održala je izlaganje »Od terapije do poboljšavanja«, Marko Glogoški održao je izlaganje »Osobnost kod životinja«, Lovre Čulina prijavio je izlaganje »Socijalna kognicija *Corvidae* – opravdano pernati primati?«, ali nije nazočio, Nataša Jokić-Begić održala je izlaganje »Od prilagodbe do psihičkih poremećaja i natrag«, Maja Vejić održala je izlaganje »Subjekt i disocijativni poremećaji identiteta«, Stanislav Matačić održao je izlaganje »Povijest psihoanalize u Hrvatskoj«, Matija Mato Škerbić održao je izlaganje » Psiha i sport: alijenacija kao egzistencijalno pitanje«, Vesna Šendula Jengić održala je izlaganje »Terapijski vrtovi: na putu k dobrobiti duše i tijela«, a Irena Bakić održala je izlaganje »Negiranje psihijatrije kao poveznica između

individualne i društvene promjene – putovanja: Zagreb–Sicilija–Beč«. Dan je završen okruglim stolom na temu »Psihosocijalna podrška u zajednici kao preduvjet za deinstitucionalizaciju psihijatrije«, na kojemu su sudjelovali Adi Hasanbašić (Green Doors z. u., Prag), Danijela Štimac Grbić (Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb), Slađana Štrkalj Ivezić (Klinika za psihijatriju »Vrapče«, Zagreb), Igor Salopek (Opća bolnica Karlovac; Integrativni centar mentalnog zdravlja, Karlovac), Ksenija Kapelj (udruga Ludruga, Zagreb) te Robert Torre (Klinički bolnički centar »Sestre milosrdnice«, Zagreb).

Treći dan simpozija održano je deset izlaganja, okrugli stol, predstava, dvije radionice te izložba fotografija. U paralelnom programu, radionice su održali udruga Ludruga na temu »Aktivno slušanje i komunikacija« i Zlatko Bastašić na temu »Kontekst«, renomiranu predstavu s međunarodnim nastupom »S druge strane ogledala« održali su članovi udruge Ludruga, a izložbu fotografija u okviru projekta »Zoom na psihi« studenata psihologije održali su studeti u auli knjižnice Filozofskog fakulteta. Damir Hršak održao je izlaganje » Odnos čistoće materijalnog okoliša i psihičke stabilnosti stanovništva«, Buga Busanac, Petar Gabrić, Iva Kužina i Mija Vandek održali su izlaganje »Važnost lingvističkih istraživanja leksičkosemantičke obrade u shizofreniji«, Tamara Drašković održala je izlaganje »*Mindfulness* praksa u nastavi«, Nikola Prpić održao je izlaganje » Default mode network u psihičkim poremećajima i terapijski potencijali«, Srećko Gajović održao je izlaganje »Kroz digitalni svijet u potrazi za mentalnim zdravljem«, Vjera Lopina održala je izlaganje »Forumska grupa podrške«, Luka Perušić održao je izlaganje »Psihička patnja i računalne igre: integrativnobioteičke dimenzije *Senuine žrtve*«, Andrej Preglej održao je izlaganje »Važnost multimodalnog pristupa liječenju shizofreniji«, Dragutin Vučković održao je izlaganje »Kompleksi«, Eva Doljar Bahovec održala je izlaganje »Koliko je realno – zbiljsko?«, Mišel Androić održao je izlaganje »Kako kultivirati svog unutrašnjeg psihopata i ubijati s osmijehom«, Bernard Špoljarić održao je izlaganje »*Tragoedia humana*«, a Roni Rengel održao je izlaganje »Mikrozofija i psiha«. Simpozij je zaključen drugim okruglim stolom na temu »Destigmatizacija«, na kojemu su sudjelovali Alen Orešković (udruga Ludruga, Zagreb), Hrvoje Handl (Psihijatrijska bolnica »Sveti Ivan«, Zagreb), Nataša Jokić-Begić (Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu), Vesna Šendula Jengić (Psihijatrijska bolnica Rab) te Vlatka Ročić-Petak (udruga Ludruga, Zagreb).

Luka Perušić

Godišnji simpozij Udruženja studentata filozofije »Arhitektonika lučidbe«

Godišnji međunarodni simpozij »Arhitektonika lučidbe« Udruženja studentata filozofije održan je od 13. do 16. prosinca 2017. godine. Program simpozija činila su studentska izlaganja, dva plenarna izlaganja te predstavljanje knjige. Simpozij je pozdravnim riječima otvorio Roni Rengel, predsjednik Udruženja studentata filozofije, a nazočne je zatim pozdravio i ohrabrio Hrvoje Jurić, pročelnik Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Znanstveni dio simpozija otvoren je plenarnim predavanjem Luke Janeša, na temu »Ekscentrično pozicionirana mereologija psihe«. Janeš je održao multimedijalno i interaktivno izlaganje, što je prokazano dobrim izborom uz cilj dovođenja do jasnoće i bitnosti njegove filozofije liječenja. Plenarnom izlaganju su nazočili mladi i stariji studenti, kao i osobe koje su posjetile događaj iz znatiželje ili interesa. Janeš je govorio o izboru pojma *psiha* namjesto pojma *duša* (koju vidi latinskom devijacijom opterećenom drugom vrstom konotacija), pružio kratku genealogiju problema, te izvršio propedeutiku namjere vraćanja filozofiji davno odlutalih kćeri psihologije i psihijatrije. Nezaobilazno, ali ne i u apsolutnom smislu, izvršio je i kritiku farmaceutike (farmaceutizma). Po završetku plenarnog izlaganja Luke Janeša, sudionici su otvorili prvu veliku raspravu i time zaključili prvi dan simpozija.

Drugi dan simpozija otvoren je prvim blokom zamišljenim kao društveno-popularni blok u kojemu su svoje teme izlagali Ana Čurčić s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, s temom *Uloga emocija u komunikaciji*, Dino Jerković s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, s temom *Dramaturška afirmacija društva spektakla*, te Nenad Ranković s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Novom Sadu s temom *Mediji kao kreatori »društva spektakla«*. Drugi blok izlaganja u četvrtak otvorio je Lovro Furjanić s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, s temom *Breme nasilja – post-disciplinarno promišljanje*, nakon čega je izlagao Josip Periša s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, s temom *Prva imago-loška analiza – Tacit i nacizam*. Zadnje izlaganje drugog bloka održao je Jakov Erdeljac s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, s temom *Ravnopravnost, jednakost i pravednost – sagledavanje ideje slobode*. Dora Bukovac s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu otvorila je treći blok izlaganja temom imena *Filozofija zdravlja u svjetlu moralnog pluralizma*. Nakon Bukovac, riječ je uzeo Marko Sičanica s Filozofskog fakulteta Sveučilišta

u Osijeku izlaganjem *Spinoza – patnja duha kao poboljšanje razuma*. Zadnje izlaganje trećeg bloka izveo je Andrej Tomić s Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Tomić je tematizirao *Neuroznanost i slobodu volje*.

Drugi dan simpozija završen je predstavljanjem knjige Damira Barbarića *Skladba svijeta. Platonov* Timej. Osim autora, u predstavljanju ove publikacije iz naklade Matice hrvatske sudjelovali su Igor Mikecin (Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu) i Petar Šegedin (Institut za filozofiju u Zagrebu). Kao i simpozij u okviru kojega se predstavljanje održalo, predstavljanje je organiziralo Udruženje studentata filozofije u suradnosti s Krugom mladih urednika *Filozofskih istraživanja*, pa je u ulozi voditelja susreta bio Bernard Špoljarić. Nakon pozdravnih riječi, prvi govornik bio je Petar Šegedin, nakon kojega je govorio Igor Mikecin. Naposlijetku je govorio i sam autor. Knjiga koja je ovom prilikom predstavljena sastoji se od autentičnog Barbarićeva prijevoda klasika grčke filozofije iz razdoblja kasnoga Platonova stvaralaštva, te teksta izvornika na starogrčkom jeziku; filološkog i filozofskog komentara u kojima autor sabire relevantne analize Platonova djela te iznosi vlastite uvide. Ono što dominira u Barbarićevu pristupu, a čemu su u znakovitoj mjeri ovom prilikom pažnju posvetili svi predstavljači, specifičnost je Platonove kozmologije i kozmogonije koju naslućuje već i naslov ove interpretacije. *Skladba svijeta* u tom smislu ukazuje taj i takav kozmološki poredak koji korespondira s filozofijskim smjerenjem na cjelinu, a s obzirom da je kozmos najsavremenije biće, svaki dio kao sastavnica smislene cjeline ukazuje na cjelovitu narav kozmosa. U pogledu sadržaja, predstavljači su pored kozmologije tematizirali i Platonovu kozmogoniju kojom dominira uputa na jednorodenu cjelinu otjelotvorenog umskog poretka. Pored predstavljanja sadržaja posebno je istaknuta potreba za poznavanjem jezika izvornika, ne samo grčkog kao u ovom slučaju, nego svih filozofskih jezika na kojima je pisan kanon filozofije, s ciljem neposrednosti doživljaja misli autora koji su nam od važnosti. U tu svrhu, predstavljanje je obogatilo čitanje dva pasusa u izvorniku, a što je na zadovoljstvo svih prisutnih izveo student druge godine preddiplomskog studija filozofije i klasične filologije, Paulo Rašica. Predstavljanje knjige je posjetio dobar broj slušača, a ovom su prilikom svi prisutni imali mogućnost svjedočiti materijalizaciji važnog segmenta doprinosa filozofskoj i znanstvenoj zajednici. Klasični tekstovi neophodni su za povijest filozofije, a samim time i za studij filozofije, što potvrdu zadobiva na događanjima poput ovoga okupljanja, s ciljem poticanja

na angažiraniju produkciju ovakvih publikacija kvalitetnih prijevoda klasičnih tekstova s adekvatnim komentarom.

Prvi blok trećeg dana simpozija otvorila je Urška Martinc s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mariboru, na temu *Natural and biological kinds* i izlaganjem o filozofiji biologije na engleskom jeziku. Nakon gošće iz Slovenije, slijedilo je izlaganje o jednom od primarnih i uvijek aktualnih filozofskih pitanja, odnosno *Determinizam i problem slobode volje*, koji je razložila kolegica s Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Nera Horvat. Zadnji u ovom bloku izlaganja bio je Ante Andabak s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, s izlaganjem an temu *Gdje je nestao čovjek*. Drugi blok trećeg dana, zamišljen kao renesansni blok, otvorio je David Menčik s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Novom Sada, na temu *Razvoj, prednosti i metode naučnog metoda u renesansnoj nauci*, nako čega je Maja Bulović s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Novom Sadu izložila *Uticaj renesansnog duha na novovekovni manir mišljenja*, te je blok završio Marko Pavelić s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Osijeku temom *Pragmatizam i idealizam kao manifestacija ideje vlasti – Kako je Machiavellijev Vladar promijenio ideju vlasti*. Treći blok otvoren je predavanjem Borisa Sušnika Bolta s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu na temu *Kult plamena ili ratnici svjetla*, nakon čega je Kristian Peter s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu izlagao na temu *Spoticanje uma o razum*. Luka Šiško s Filozofskog fakulteta u Zagrebu bio je posljednji izlagač ovoga bloka na temu *Filozofi su samo različito tumačili svijet... koje je temeljio na pripovijedanju o praktičnom djelovanju filozofa marksizma i razlozima njihovog (ne)uspjeha*. Posljedično, četvrti blok s dva predavanja otvorila je Andrea Tomurads Fakulteta filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu temom *Zimmermanova kritika Kantovog kritičizma*. Zaključno, Aleksandar Ostojić s Filozofskog fakulteta Sveučilišta iz Novog Sada zatvorio je izlagalački dio dana temom *Problem subjekta i apsolutni princip u Fichteovoj filozofiji*.

Treći dan simpozija završen je plenarnim predavanjem Matjaža Potrča, profesor filozofije na Sveučilištu u Ljubljani, sebi svojstvenim pristupom filozofiranju. Potrč je krenuo s problemom nejasnoće preko demonstriranja konzekvenci *solites niza* (paradoksa). Drugačije, počevši brojati vlati od prve nadalje uvećavajući broj, izvire problem skoka u odluci da čelavca više ne nazivamo čelavcem, nego da pređemo na drugi pol – kosatog. Interaktivnim izlaganjem Potrč je u sudionicima uspio probuditi moment začudnosti i nejasno je

gdje je izlaganje preobličeno u dio za pitanja i odgovore, ali dinamički cilj je zasigurno postignut. Profesor je ponudio rješenje srednje vrijednosti niza kojom prekoračuje problem skoka kvalitete prelaskom vlati pri dolasku do »srednjeg broja«. Ovim se nastupom pokušao učiniti intrinzičnim poduhvat koji čini prevrjednovatelj kad čini skok obrata vrijednosti. Također, Potrč je ponudio nekim sudionicima (koje je smatrao aktivnijima ili zanimljivijima) vrijeme za izlaganje na njegovim predavanjima u Ljubljani.

Prvi blok završnog dana simpozija otvorio je Milan Potpara s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Novom Sadu s temom *Savremena kultura i civilizacija osvrst na Sartra i Markuzea*. Nakon Potpare, sudionici su imali priliku vidjeti izlaganje unutar kojega je Krešimir Katušić – student na doktorskom studiju Akademije likovnih umjetnosti – predstavio svoju kiparsku instalaciju *Ples života*. Katušić je uveo pojam intuitivne geometrije kojom želi doći bliže biti umjetničkog stvaranja. Intuitivna geometrija je Katušićeva preferirana metoda umjetničkog stvaranja, ali ponekad i korijenska tema njegovih umjetničkih radova (poput *Plesa života*). Nakon izlaganja, Katušića je dočekala žeravica filozofskog pitanja, ali je njoj usuprot ponudio smirenu vodicu iskustva kojom je poneko prijateljstvo započeto, a i dogovorene su umjetničko-filozofske suradnje u skorim projektima koje planira. Ivo Alebić s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu nastavio je izlaganja trećeg dana temom *Samolučidba životne radosti*. Monika Ivanović s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Osijeku izložila je temu *Jose Ortega y Gasset – Filozofija kao intelektualno junaštvo*. Lena Kuzmanović, predsjednica organizacijskog tima, održala je izlaganje *Suvremeni procesi lučenja priznanja*. Nakon Kuzmanović, izlaganje je održao predsjednik Udruženja studenata filozofije Roni Rengel na temu *Mikrozofija*. Završno izlaganje simpozija održao je Bruno Dronjić s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Osijeku na temu *Nietzsche i jezik – kontekst nastanka Nietzscheovih refleksija o jeziku, njihova uklopljenost u cjelokupnu Nietzscheovu misao, te mogući utjecaj i srodnost s kognitivnom lingvistikom*.

Organizatori godišnjeg međunarodnog simpozija Udruženja studenata filozofije smatraju, a u tome podržani i komentarima sudionika i gostiju skupa, kako je događaj uspješno proveden te da je otvorio prostor novim suradnjama studenata cijele regije.

Roni Rengel